

Gustav Adolf Lindner **zakladatel české sociální pedagogiky**

Michal Laštovica

Bakalářská práce
2014



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií


INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal LAŠTOVICA**
Osobní číslo: **H108164**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Gustav Adolf Lindner – zakladatel české sociální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na předchůdce Gustava Adolfa Lindnera;
- na významné sociální pedagogy 19. století;
- na život Gustava Adolfa Lindnera;
- na studii Lindnerova díla.

Součástí práce bude výzkum zaměřený na osobnost Gustava Adolfa Lindnera.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Cach, Josef. Gustav Adolf Lindner: Život a dílo zakladatele pedagogiky. Praha: Univerzita Karlova, 1990.

Cipro, František. Slovník pedagogů. Praha: Miroslav Cipro, 2001.

Lindner, Gustav Adolf. Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním. Roudnice: A.Mareš, 1888.

Lindner, Gustav Adolf. Obecné vyučování. Vídeň: A.Pichler, 1918.

Uher, Jan. Myšlenkové dílo Lindnerovo. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého, 1924.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

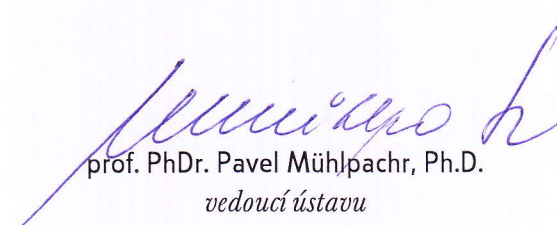
Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012


prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu




PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

MICHAL LAPTOVICA

Jméno, příjmení studenta



Podpis

V Brně 25. 4. 2014

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Gustav Adolf Lindner – zakladatel české sociální pedagogiky“ se věnuje životní dráze tohoto významného českého pedagoga. Zaměřuje se také na Lindnerovo dílo z oblasti jeho vědeckého bádání, které Lindner ve své bohaté praxi napsal. V jednotlivých podkapitolách se práce zabývá rozborem myšlenek Lindnera. V bakalářské práci jsem dále uvedl významné předchůdce Lindnera a pedagogy 19. století, popsal jejich život a jejich stěžejní myšlenky. Práce dále obsahuje rozbor Lindnerova nejvýznamnějšího díla „Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním“ s odkazem na současné využití.

Klíčová slova:

Gustav Adolf Lindner, sociální pedagogika, vychovatelství, vyučování, osobnosti české pedagogiky

ABSTRACT

Bachelor thesis "Gustav Adolf Lindner - founder of Czech social pedagogy" is dedicated to the life course of this important Czech teacher. It focuses on Lindner's work in the field of scientific research that Lindner in his rich experience wrote. In each of the subsections work deals with the analysis of Lindner's ideas. In the thesis I also mentioned five major Lindner's predecessors and five teachers of the 19th century, I described their lives and their pivotal ideas. The work also includes analysis of Lindner's masterwork "Education based on the theory of the development of natural, cultural and moral" with reference to current use.

Keywords:

Gustav Adolf Lindner, social pedagogy, education, teaching, personalities of Czech education

Chtěl bych na tomto místě poděkovat zejména doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za jeho vstřícný a laskavý přístup a za jeho rady a připomínky při zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji mé manželce a celé mé rodině, která mě během celého mého studia podporovala a byla pro mě silnou oporou.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ŽIVOT GUSTAVA ADOLFA LINDNERA	12
1.1 LINDNEROVO DĚTSTVÍ A ŠKOLNÍ LÉTA	12
1.2 LÉTA STRÁVENÁ V JIČÍNĚ.....	14
1.3 LINDNEROVO PŮSOBENÍ V CELJI.....	14
1.4 PŮSOBENÍ V ČECHÁCH	18
2 DÍLO GUSTAVA ADOLFA LINDNERA	21
2.1 DENÍKY	21
2.2 DÍLO FILOSOFICKÉ, ETICKÉ A ESTETICKÉ	22
2.3 DÍLO PSYCHOLOGICKÉ.....	24
2.4 DÍLO SOCIOLOGICKÉ.....	25
2.5 DÍLO PEDAGOGICKÉ	26
3 MYŠLENKY GUSTAVA ADOLFA LINDNERA	33
3.1 PEDAGOGICKÉ MYŠLENKY.....	33
3.2 FILOSOFICKÉ MYŠLENKY	44
3.3 MYŠLENKY PSYCHOLOGICKÉ	45
3.4 MYŠLENKY SOCIOLOGICKÉ	46
4 PŘEDCHŮDCI GUSTAVA ADOLFA LINDNERA	49
4.1 JAN AMOS KOMENSKÝ	49
4.2 JAN KOCÍN Z KOCÍNOVA	52
4.3 ALEŠ VINCENC PAŘÍZEK	53
4.4 FERDINAND KINDERMANN	54
4.5 JAKUB JAN RYBA	55
5 PEDAGOGOVÉ 19. STOLETÍ.....	57
5.1 FRANTIŠEK ČUPR	57
5.2 JAN LADISLAV MAŠEK	58
5.3 FRANTIŠEK JAN MOŠNER	58
5.4 JAN EVANGELISTA PURKYNĚ	59
5.5 TOMÁŠ VORBES	60
II PRAKTICKÁ ČÁST	62
6 ROZBOR PAEDAGOGIKY NA ZÁKLADĚ NAUKY O VÝVOJI PŘIROZENÉM, KULTURNÍM A MRAVNÍM.....	63

6.1	JOSEF KLIKA	63
6.2	PŘEDMLUVA PAEDAGOGIKY	64
6.3	KNIHA PRVÁ – ÚVOD	65
6.4	KNIHA DRUHÁ – ZÁKLADNÍ POJMY VYCHOVATELSTVÍ	66
6.5	KNIHA TŘETÍ – PAEDAGOGICKÁ DIETETIKA A PSYCHOLOGIE.....	70
6.6	KNIHA ČTVRTÁ – ÚČELY VÝCHOVY	73
6.7	KNIHA PÁTÁ – PROSTŘEDKY A METHODY VÝCHOVY.....	75
6.8	KNIHA ŠESTÁ – ÚTVARY VÝCHOVY.....	79
6.9	ZÁVĚREČNÉ SHRnutí	83
	ZÁVĚR	85
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	87

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je „Gustav Adolf Lindner – zakladatel české sociální pedagogiky. Toto téma jsem si vybral zejména z toho důvodu, že jsem o našem významném pedagogovi psal již seminární práci a jeho životní dráha a jeho myšlenky mě velmi zaujali. Chtěl jsem proto dále zkoumat jeho dílo a vstoupit více do hloubky jeho myšlení.

Gustav Adolf Lindner patří právem k našim velikánům v oblasti pedagogiky. Je dokonce označován jako druhý nejvýznamnější český pedagog po Janu Amosi Komenském. Bohužel laická veřejnost prakticky Lindnera vůbec nezná. Když jsem měl možnost hovořit se svými přáteli, nikdo z nich toto jméno neznal. Zarážejícím faktem ovšem je, že Lindnera neznají ani studenti pedagogických fakult. Ve svém okolí znám několik studentů pedagogické fakulty a každý z nich se podívoval, kdo to vůbec Lindner je a že toto jméno slyší poprvé v životě. I to je důvod, proč jsem si vybral právě toto téma. Při debatách se svými přáteli mohu alespoň ve stručnosti přiblížit význam a odkaz Lindnera a přispět tak k osvětě významného člověka.

Při psaní této práce jsem prostudoval a prolistoval desítky knih. Měl jsem v ruce knihy napsané přímo samotným Lindnerem. Četl jsem dílo Uhrovo, Cachovo nebo Dvořákovu. Rozebíral jsem Lindnerovu *Paedagogiku* vydanou Josefem Klikou. Všechny spisy a knihy jsou ale dávného data a podepsal se na nich čas. Učební texty současné pedagogiky se o Lindnerovi sice zmiňují, ale přijde mně, že je to velmi stručné. Byl bych proto rád, kdyby text této práce přispěl k rozmachu Lindnerova odkazu v dnešní době.

Původně jsem zamýšlel v rámci praktické části vytvořit výzkum mezi studenty pedagogické fakulty na téma vztahující se k Lindnerovi. Bohužel předvýzkum ukázal zcela žalostnou věc. Prakticky nikdo ze studentů nebyl schopen odpovědět na základní otázku, kdo to byl Gustav Adolf Lindner. Z tohoto důvodu bylo pokračování ve výzkumu zbytečné. Je opravdu zarážející a do jisté míry i smutné, že současní studenti neznají tak významnou osobnost, kterou bezesporu Lindner byl a domnívám se, že díky svému odkazu stále je.

Moje bakalářská práce je především teoretického charakteru. Praktická část mé práce se věnuje rozboru asi nejznámějšího Lindnerova spisu – *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě základní části – teoretickou a praktickou část. Teoretická část práce je následně rozdělena na pět kapitol. Přičemž každá kapitola je dále dělena na jednotlivé podkapitoly. V první kapitole jsem se věnoval životní dráze Lindnera. Snažil jsem se zmapovat jeho studijní léta, jeho nucený pobyt ve Slovinsku a jeho život po návratu zpět do české vlasti. Druhá kapitola je zaměřena na jeho spisovatelskou tvorbu a na popsání jeho nejvýznamnějších děl z oblasti pedagogiky, filozofie, estetiky, etiky, psychologie a sociologie. V této kapitole jsou také zmíněny jeho deníky. Ve třetí kapitole rozebírám jeho stěžejní myšlenky z oblasti pedagogické, filozofické, psychologické a sociologické. Čtvrtá a pátá kapitola se postupně věnuje Lindnerovým předchůdcům a následně pedagogům žijících stejně jako Lindner v 19. století.

Při psaní bakalářské práce jsem vycházel především z literatury napsané přímo Lindnerem. Velkým přínosem bylo pro mě také studium knih autorů, kteří psali o Lindnerovi. Zde bych vyzvedl především dílo Cacha a Uhera. Lindnerovo dílo je velmi obsáhlé. Je až neuvěřitelné, jaký vědecký záběr dokázal ve své tvorbě pojmout. Pro mě osobně byla asi nejpřitažlivější kniha *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Jedná se totiž o velmi ucelené dílo, které shrnuje do jednoho celku myšlenky Lindnera v oblasti výchovy a vzdělávání. Z tohoto důvodu jsem se ji také snažil rozebrat v praktické části. I další jeho spisy jsou velmi zajímavé a pro současné využití je mnoho z nich stále aktuálních.

Cílem bakalářské práce je tedy podat ucelený popis života Gustava Adolfa Lindnera a představení jeho díla. Především se zaměřit na oblast pedagogickou a rozebrat jeho stěžejní myšlenky z této oblasti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOT GUSTAVA ADOLFA LINDNERA

1.1 Lindnerovo dětství a školní léta

Gustav Adolf Lindner se narodil 11. března 1828 v Rožďalovicích. Společně s tiskařem, nakladatelem a humanistou Jiřím Melantrichem patří k nejvýznamnějším rodákům městečka Rožďalovice. Jeho otec Václav Lindner byl německého původu a pracoval jako sládek v lobkovickém pivovaru. Jeho matka Kateřina byla Češka. Ve výchově a v rodinném prostředí měla převahu čeština. O primární výchovu svého prvorozeného syna se starala jeho matka, která Gustava vychovávala v duchu obrozenecké rodinné výchovy.

První zkušenosti se školským zařízením sbíral Lindner na triviální škole v rodném městečku. Zde se učil náboženství, čtení, psaní, počítání a skládání písemností. Zároveň měl i domácího učitele Havlíka. Dále navštěvoval hlavní školu v Jičíně, kde se již vyučovalo také v německém jazyce. Po velmi dobrém vysvědčení byl následně přijat na piaristické gymnázium v Mladé Boleslavi. Patrně kvůli špatné známce z mravů odchází po pěti letech na akademické gymnázium do Prahy. Po šesté třídě nastoupil na filosofický kurz v Praze. Největší vliv na Lindnera měli profesori František Exner a Augustin Smetana, kteří jej dovedli k tajům Herbartovy filosofie. V roce 1846 měl Lindner možnost na vlastní oči slyšet projev Františka Palackého, poznal Františka Čupra, seznámil se s činností Karla Havlíčka Borovského a díky Tylovi se dostal k divadlu. O svých zážitcích si píše deníky. Nejstarší zachovaný deník je z roku 1845 a měl název „*Klíč k srdci mému*“.

Vraťme se k roku 1846. „S rokem 1846 jsou spojeny vztahy k problematice výchovy a vzdělání, k učitelství a vychovatelství a záhy také k pedagogice, mající v pozadí pestalozziovský motiv.“¹ Svůj vztah k vychovatelství vyjádřil i ve svém Deníku: „Myšlenka vychovatelství hluboce mne dojala, a to za příčinou velikého a nedocenitelného jejího významu o postupu člověka. Celou duší bych se jí oddal...“ (*Deník, 6. května 1846*).

Kromě Herbartova studoval Lindner také dílo Locka, Rousseauova či Diesterwega. Životem v Praze se mění také pohled Gustava Adolfa Lindnera na svět. Byl vychováván

¹ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 12-13

v duchu rodinného prostředí s důrazem na náboženské vyznání. V Praze na něho silně působí věda, kultura a život studentů. Dostává se tak do rozporu s jeho původní výchovou, o kterých se také zmiňuje ve svých deníkových záznamech.

Na přání matky se jeho další životní zastávkou stávají Litoměřice, které díky působení reformátora školství Ferdinanda Kindermanna nebo Josefa Jungmanna měly v té době bohatou kulturní a školskou tradici. V říjnu roku 1846 zde byl přijat do katolického bohosloveckého semináře. Tak se mladý Lindner opět dostává do rozporu se svým přesvědčením, kterého nabyl za studentského pobytu v Praze. Toto období nebylo pro Lindnera šťastné. Nedokázal se smířit s nesvobodou myšlení, dogmatismem ani se seminární kázní. V roce 1848 odchází ze semináře. Zúčastnil se hnutí za svobodu a konstituci i pro alumnusy a podepsal petici k biskupovi. Na základě těchto událostí vynikající student Lindner byl vyloučen ze semináře, ale zůstává příslušníkem církve. Sám Lindner svoje vyloučení vnímal v radostném duchu. I v Litoměřicích píše, jedná se zejména o filosofickou tvorbu s náboženským nádechem.

Jeho další životní kroky vedou opět do Prahy. Nejdříve studuje krátce na právnické fakultě. V roce 1849 začíná definitivně studovat na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Touží po vědecké práci a po učitelství. Na filozofické fakultě studoval filosofii, matematiku a fyziku. Kromě těchto oborů studoval Lindner také slovanskou gramatiku u Pavla Josefa Šafaříka, dále praktická cvičení ve slovanských nářečích u Františka Ladislava Čelakovského, estetiku, chemii, astronomii a na lékařské fakultě fyziologii u Jana Evangelisty Purkyně.

Při studiu působil Lindner jako domácí učitel v zámožných pražských rodinách. Angažoval se také v činnosti Akademického čtenářského spolku, který vykonával kulturní a politickovýchovnou činnost a také činnost v oblasti sociální. Tato činnost byla spojena s počátky Lípy slovanské. Gustav Adolf Lindner publikoval svoje konstituční a proti radikální články v Ranním listu.

1.2 Léta strávená v Jičíně

„Po složení rigorosa z filosofie, matematiky a dějepisu, 17. května 1850 nastupuje jako suplent na piaristické gymnasium v Rychnově nad Kněžnou.“² Zde působí krátce, toto místo mu nevyhovuje a je rád, když o rok později odchází do Jičína. Tam nejdříve působil jako suplent a od roku 1853 jako skutečný profesor. V roce 1851 dosáhl Lindner aprobace k učitelskému povolání u státní zkušební komise. V tomto roce došlo vinou Bachova absolutismu k perzekuci osobností, které Lindner poznal během studií. Nátlaku a vyhrožování se dočkali například hegelovci A. Smetana, F. M. Klácel, herbartovec F. Čupr nebo ředitel akademického gymnázia V. K. Klicpera. Během svého působení na gymnáziu v Jičíně se Gustav Adolf Lindner zamiloval do Emy Raabové, pro kterou napsal zpověď *Klíč k srdci mému*. Vztah s Emou skončil v jeho 27 letech. Lindner to nesl velmi těžce. Vůbec závěr jeho působení v Jičíně byl pro Lindnera hodně obtížný. „Lindner, jako pravý syn doby, svými názory svobodomyšlnými utkal se s okolím holdujícím ideám zděděným; a ježto mladý profesor svým přesvědčením se netajil, jakého divu, že přišlo nejednou ke srážkám a půtkám...Když pak nebylo možno, náhledy protivné poraziti důvody rozumovými, byla proti Lindnerovi povolána moc úřední i zavedeno s ním vyšetřování disciplinární.“³ Na jaře roku 1854 je z trestu přeložen do slovinského městečka Celje. Důvodů přeložení však bylo více. Jedním z důvodů bylo disciplinární řízení kvůli přednáškám z logiky. Další příčinou byly údajně jeho svobodomyšlné názory. Pravděpodobně největším důvodem byla osobní zášť katechety gymnázia, který udržoval blízký vztah s rodinou Emy Raabové. Tak končí Lindnerova první část života, neboť o prázdninách roku 1855 odjíždí do Celje.

1.3 Lindnerovo působení v Celji

V polovině roku 1855 tedy nuceně Gustav Adolf Lindner odchází do slovinského městečka Celje. Lindner nebyl jediný z českých učitelů, kterého potkala tato zkouška života. V Chorvatsku například působil Lindnerův předchůdce na univerzitě Josef Dastich nebo v Novém Sadu vyučoval Pavel Josef Šafařík. Můžeme ovšem říci, že šestnáctileté působení ve Slovinsku nebylo pro Lindnera promarněným časem. Jak z hlediska osobního

² NOVÁK, Josef. *G. A. Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 10

³ KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 8

života, tak tvůrčí činnosti v oblasti vědecké práce či publikace svých děl, se jednalo o působení velmi bohaté a kladné.

Lindner začal působit na německo-slovinském gymnáziu, které bylo pokládáno za jednu z trestných štací. „Vnitřně nešťastný profesor, který proklínal maloměstské poměry nového působiště, se rychle vžíval do mentality hrdého slovinského lidu žijícího téměř bez šlechty a rozdělené v útlaku německého, maďarského a italského etnika a prožívajícího opožděné národní obrození také mezi učitelstvem a v pedagogickém hnutí. Psychickou terapii poskytovala malebná příroda v blízkosti Alp, soustředění na pedagogickou a postupně i vědeckou činnost a v neposlední řadě založení vlastní rodiny.“⁴ Lindner zde poznává svoji další životní lásku Marii Zamolovou. Maričku, jak jí všichni říkají, si 6. srpna 1856 bere za manželku. V roce 1857 se jim narodil první potomek a postupně až do roku 1872 se jim narodilo osm dětí.

V profesním životě na gymnáziu se dostal Lindner do konfliktu s ředitelem gymnázia, který řešil pohrdáním svého nadřízeného. Za to se mu dostalo podpory od studentů vyšších tříd a postupně i od školské správy. Podpořil ho také ředitel Gymnázia v Lublani a pozdější ředitel Akademického gymnázia v Praze Jan Nečásek.

Lindner na gymnáziu vyučoval kromě matematiky, fyziky a filozofické propedeutiky také němčinu, přírodopis, ale i nepovinnou tělesnou výchovu, turistiku a těsnopis. Ovšem stále není ve škole spokojen. Pracuje pouze na sedmnácti hodinový úvazek. Špatné poměry ve škole se stále neměnily.

Proto se snaží věnovat svým dalším zájmům. Opět studuje Herbartovu filosofii a psychologii. Věnuje se ochotnickému herectví, dramaturgii nebo píše básničky. V této době napsal deník *Kniha a život*, ve kterém se svěruje o svých životních zkušenostech. Dopisoval také do regionálního i pražského tisku. Lindnerovy pedagogické myšlenky začal publikovat také Bonitzův časopis pro rakouská gymnasia. Ve svých článcích se Lindner zaměřoval především na výchovu, vyučování na gymnáziích a na klasifikaci žáků. Dotkl se také otázek reformy maturitních zkoušek. Články nebyly pouze pedagogické, ale také z oblasti estetiky, o Schillerovi nebo z oblasti psychologie. „Ač objemem nevelké, založily práce tyto literární slávu Lindnerovu německých krajanů našich; vzbudily zejména

⁴ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 16

v kruzích herbartovských zvláštní pozornost, a znamenitý psycholog, před léty zesnulý profesor pražské university dr. W. Volkmann pojal k Lindnerovi zvláštní důvěru, které neostýchal se dáti průchodu i při svých přechetně navštěvovaných přednáškách z dušesloví na universitě pražské.“⁵

Během pobytu v Celji přichází pro Lindnera vrchol činnosti v oblasti estetiky, etiky, sociologie a sociální psychologie. Vydal několik učebnic z těchto oblastí. V roce 1858 přineslo Gymnázium v Celji Lindnerovu studii o podmínkách a hranicích krásna. Ve stejném roce vydal Lindner středoškolskou učebnici *Lehrbuch der empirischen Psychologie nach genetischer Methode*. Český překlad byl vydán až v roce 1880 pod názvem *Učebnice psychologie zkušební pro školy střední a učitelské ústavy*. Učebnice byla schválena ministerstvem a posudky k učebnici vytvořil profesor pražské univerzity Wilhelm Volkmann a filozof a fyziolog Lotz. O úspěšnosti této učebnice svědčí fakt, že byla sedmkrát vydána v němčině, byla vydána v překladu novořeckém, vlašském, maďarském a polském.

Lindner se ve své činnosti věnoval také logice. V roce 1861 vydal v této oblasti učebnici pod názvem *Lehrbuch der formalen Logik nach genetischer Methode*. Učebnice byla několikrát vydána v upravených vydáních a společně s učebnicí Josefa Dasticha vytvořila koncepci didaktiky budované na logice a psychologii. Součástí učebnice byla také kapitola *Učení o vědě*, která měla být úvodem do metod vědeckého myšlení.

Během svého slovinského působení Lindner dále publikoval učebnici filozofie, několik spisů filozofických, dílo z oblasti etiky nebo brožuru o církvi budoucnosti.

Lindner se prezentoval velmi dobrými pedagogickými výsledky a díky nim se stal inspektorem městských škol. Z titulu své funkce mohl ovlivňovat učební plány a zavedl také nové předměty (zeměpis, dějepis, přírodopis).

Lindner se také na zdejším gymnáziu zasloužil o rozvoj tělesné výchovy, kterou také sám vyučoval. Na jeho agitaci byla dokonce vybudována tělocvična. „Lindner

⁵ KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 9

zdůrazňoval přírodní zákon společenství, vzájemnost těla a ducha, harmonii tvořícího celého člověka.“⁶

Když se podíváme na charakterové vlastnosti Lindnera jako pedagoga, byl klidný, trpělivý, spravedlivý a při klasifikaci mírný. Na prvním místě byla pro něho láska k předmětu, kterou dokázal vyjádřit ve svém výkladu dané látky.

V roce 1867 se nakrátko vrací do Prahy, aby zde úspěšně složil rigorosum a stává se doktorem. Na svém dočasném působišti nadále publikuje svoje další spisy a píše do časopisů. Jako inspektor městských škol se zabývá také elementárním vyučováním, zejména vyučováním kreslení. I v této oblasti vydává svoji publikaci pod názvem *Das ABC der Anschauung als Grundlage eines rationellen Elementarunterrichts im Zeichnen*. Kromě odborných témat se Lindner v Celji věnoval také tvorbě básnické. Hlavně však psal novely. V nich můžeme vidět sklony k romantismu.

Než se Gustav Adolf Lindner vrátil zpět do české vlasti, napsal ještě publikaci o myšlenkách k psychologii společnosti jako základu vědy o společnosti. Tato publikace je mnohými autory pokládána za první snahu o výklad sociologických, sociálně psychologických a politickopsychologických problémů. Touto publikací skutečně důstojně završil Lindner svoje velmi bohaté a nakonec i úspěšné působení v Celji.

Po šestnácti letech se konečně Lindner vrací domů. „Dne 7. října rozloučilo se celjské studentstvo se svým obecně oblíbeným profesorem ovací v podobě pochodňového průvodu a zastaveníčka. Mimo to rozloučil se Lindner s občanstvem i opět ještě s milovaným a jeho milujícím studentstvem vřelým pozdravem v novinách, vzpomínaje jen kladných stránek celjského asyly.“⁷ Je až neskutečné jakou oblibu, úctu a lásku si Lindner vydobyl nejen u svých studentů, ale také u občanů města. To ukazuje, že již v té době Lindner skutečně patřil k uznávaným a respektovaným odborníkům. „Lindner však spěchal do své vlasti milené, kam po plných šestnácti let jenom o prázdninách na málo neděl

⁶ NOVÁK, Josef. *G. A. Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 19

⁷ KRÁL, Josef. *Studie o G. A. Lindnerovi*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského, 1930, s. 71

zavítati mohl; Lindnera pak očekávala v Čechách práce, která pro české školství a českou literaturu stala se velice blahodárnou.“⁸

1.4 Působení v Čechách

Gustav Adolf Lindner se tedy vrací domů. Podle kalendáře českého studentstva měl Lindner nastoupit na universitu jako profesor praktické filosofie. Měl podporu děkana fakulty profesora Kvičaly, který ovšem zůstal v menšině se svojí podporou. Lindner se tak musel vydat jinou cestou. Stal se ředitelem německého gymnázia v Prachaticích. Jednoroční působení na zdejší instituci bylo pro Lindnera velkým zklamáním. Nejen z hlediska profesního, ale i osobního. Škola byla špatně vybavena, měla málo žáků a hlavním cílem zde byla germanizace českého etnika. V osobním životě prožil Lindner v Prachaticích zlé časy. Krátce po narození mu zemřel syn Artur. Sám požádal o přeložení. Byl rád, když byl 14. září 1872 jmenován ředitelem Učitelského ústavu v Kutné Hoře. Právě budování učitelských ústavů patřilo mezi základní úkoly školské politiky monarchie. Učitelský ústav v Kutné Hoře patřil mezi ústavy významné a důležité.

Kromě ředitelské funkce vyučoval Lindner vychovatelství, logiku, psychologii, dějiny pedagogiky a školství a občas také němčinu. Učební plány si sestavoval sám, pouze pro dějiny pedagogiky hledal inspiraci z Vorbesovy knihy. Lindner se snažil se žáky diskutovat o školních událostech a dával jim možnost tyto kritizovat, a zaváděl školní samosprávu. Dále kladl důraz na individualitu učitele, zaváděl praktická cvičení a rozšiřoval knihovnu. Ve své edukaci se snaží prosazovat zásadu názornosti vyučování. Podobně jako v cizině je Lindner jmenován okresním školním inspektorem. „Lindner jako ředitel spojoval v sobě filosofický rozhled, vzácné vědomosti z nauk všech oborů, náhled do praxe školní, ku kterému nabyt příležitosti bohaté také jako školní inspektor okresu kutnohorského....chovanci pojali k řediteli lásku a úctu neomezenou, - jakého divu, že ústav celý za desetiletého ředitelování Lindnerova zaujal stupeň takový, že nyní směle se může staviti na bok nejlepším ústavům toho druhu v Rakousku, a že počet chovanců jeho za tu dobu se zdesateronásobnil!“⁹

⁸ KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 11

⁹ KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 12

O tom, že ústav fungoval velice dobře, že zde působili vynikající učitelé a v čele stál milovaný Lindner, svědčí výroky některých absolventů. Například spisovatel Viktor Kamil Jeřábek ve své knize *Život* vzpomínal na Lindnera jako na miláčka studentů a vynikajícího pedagoga, který nadšeně líčil látku o Komenském.

Gustav Adolf Lindner byl v této době vidět i na mezinárodní scéně. Stal se členem mezinárodní poroty při vídeňské světové výstavě. Za materiály o českém základním školství byl vyznamenán zlatým křížem a říšskou korunou. Mezi další jeho úspěchy patřilo pochvalné uznání a záslužný peněžitý přídavek za práci v pedagogice. V roce 1879 se stává školním radou.

Za svého pobytu na učitelském ústavu píše Gustav Adolf Lindner především česky a zaměřuje se hlavně na pedagogiku. V roce 1879 začal vydávat první český pedagogický časopis s názvem *Paedagogium*. „Lindner časopisem svým dovedl naši literaturu paedagogickou na výši časovou, an do ní uvedl činitele důležité, které nám dosud scházely: zřetel ke stránce ethické, zřetel ke stránce sociální a zřetel ke stránce fyziologické.“¹⁰ Tato tvorba má dvě skupiny, a to vědeckou a didaktickou. Ve své činnosti žádá o vysokoškolské vzdělání pro učitele nebo o zřízení seminářů pro vzdělání učitelů na univerzitách.

„Přes to, že Lindner tak toužil po Čechách, nenachází v Kutné Hoře plného uspokojení. Chtěl by na universitu, ale jeho žádosti jsou opomíjeny a místa obsazena jinak.“¹¹ Ani jeho zdravotní stav není dobrý. Odjíždí proto do Štýrska, kde se postupně zotavuje. Konečně se mu také dostává příležitosti na univerzitě. Díky rozdělení pražské univerzity na českou a německou stává se 13. srpna 1882 řádným profesorem filosofie a pedagogiky na filozofické fakultě. Při jeho nástupu na fakultu se opět ukázalo, jak je oblíbený. Josef Klika ve své publikaci *Gustav Adolf Lindner – nástin jeho života a působení* se o této události zmiňuje následovně: „Nemalé zjevilo se ve společnosti naší napjetí, když posléze bylo zjištěno, že Lindner povolán na místo, které dávno měl zaujati. Četné blahopřejné pozdravy, které tehdy Lindnera se všech stran došly, byly znamením, jak je vážen a milován; četné posluchačstvo, které sešlo se k první přednášce jeho, bylo

¹⁰ KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 22

¹¹ NOVÁK, Josef. *G. A. Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 33

znamením, jaké pověsti výborné těší se v kruzích naší intelligence.“¹² Úvodní Lindnerova přednáška, kterou svoji činnost na fakultě zahájil, měla název *O nynějším stavu filosofie*. Lindner na univerzitě přednášel pedagogiku, psychologii, logiku, etiku, dějiny pedagogiky a řídil pedagogický seminář. Náplň semináře byla zaměřena zejména na otázky vychovávání a vyučování na gymnáziích. Cílem semináře bylo vychovat učitele, kteří budou připraveni na svoje budoucí učitelování na gymnáziu.

Lindner byl již v roce 1882 jmenován členem c. k. zkušební vědecké kommise gymnasiální a o rok později byl jmenován zástupcem učitelstva v zemské školní radě (Klika, 1884).

Kromě univerzity přednáší také v různých studentských a učitelských spolcích. Patří sem například úvaha *O vychování vychovatelek*, výklad o Herbertu Spencerovi, přednáška v Roudnici na téma *Veřejná mravnost a škola*.

V roce 1883 se Lindner dočkal další úcty od svých studentů. „Prázdniny roku 1883 poskytly také akademikům českým příležitost, aby dali na jevo city veliké úcty a lásky, jakou lnou k svému učiteli na vysokém učení českém; uspořádali oni v rodišti jeho v Rožďalovicích „slavnost Lindnerovu“, při které oslavenec sám vykládal širšímu obecenstvu O paedagogickém úkolu našeho věku.“¹³

Na Lindnerovi se v této době projevovaly jeho předešlé problémy se zdravím nebo s psychickým vyčerpáním. Bohužel velmi rychle stárne, je vyčerpán, prodělá mrtvici, ale i přesto se snaží dál pracovat. Jeho snaha je ale slabší než jeho chatrné zdraví. „Lindner je u konce svých sil, cítí, že nemůže dál přednášet a chystá se odejít do pense. Tu překvapivě náhle, v neděli 16. října 1887 ve tři čtvrtě na čtyři skončil ochrnutím mozku.“¹⁴ Odchází uznávaný pedagog, vědec, přítel učitelstva a národních snah pozdní obrozenecké buržoazie. Svého „učitele učitelů“ doprovodilo na jeho poslední cestě důstojně pražské i venkovské učitelstvo. Na Lindnerově hrobě je nápis z jeho studie *Problém štěstí: V nitru svém ať každý hledá, čeho svět mu nikdy nedá...* (Cach, 1990).

¹² KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 25

¹³ KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884, s. 28

¹⁴ NOVÁK, Josef. *G. A. Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 37

2 DÍLO GUSTAVA ADOLFA LINDNERA

Gustav Adolf Lindner během svého života napsal desítky spisů, publikací a statí. Psal nejen odbornou literaturu z jednotlivých oblastí společenského života, kterým se za své aktivní dráhy věnoval. Znamé jsou také jeho deníky, básně či novely nebo jeho novinářská činnost.

Výčet autorské činnosti Gustava Adolfa Lindnera není v této práci konečný. Nicméně jsem se snažil zachytit nejdůležitější díla z jednotlivých oblastí jeho tvůrčí dráhy. Domnívám se, že svými spisy výrazným způsobem obohatil českou pedagogiku. Vzhledem k tomu, že řada jeho děl vyšla také v německém jazyce, bylo jeho dílo známo i mimo naši vlast. Jeho myšlenky, které zapracoval do svých statí, byly na jeho dobu mnohdy nadčasové a velmi pokrokové.

2.1 Deníky

Právě tímto literárním žánrem zahájil Lindner svoji bohatou spisovatelskou dráhu. „V denících nám teprve vystupuje všechna Lindnerova bytost, v časově i pragmatické souvislosti.“¹⁵ Již v roce 1845 napsal svůj první deník, kterému dal název *Klíč k srdci mému*. Tento deník píše česky i německy a obsahuje 181 listů. V tomto počátečním období své deníkové tvorby napsal mimo jiné *Denník pro školní rok 1845*, *Denník můj – svazek druhý 1846*, *Denník můj – svazek třetí 1846*. Právě v těchto denících můžeme vůbec nejvíce zachytit Lindnerův každodenní život.

Když se Lindner po svém krátkém pobytu v bohosloveckém semináři v Litoměřicích vrátil v roce 1849 do Prahy, napsal další deník, tentokrát s názvem *Tobolka*. I tyto zápisky nám poslouží k tomu, abychom si udělali ucelený obraz o životě Lindnera v této době. Další deník napsal za pobytu v Jičíně. Tímto deníkem navazuje na svůj první deník *Klíč k srdci mému*, protože dostává stejný název. Zápisky psal česky i německy a pravidelně oba jazyky střídal. Pravděpodobně proto, aby jeho přítelkyně Emma těmto zápiskům porozuměla. Knižka o 142 listech se skládá ze sedmi částí.

¹⁵ UHER, Jan. *Gustav Adolf Lindner ve světle svých deníků*. Praha: Dědictví Komenského, 1928, s. 6

Nejobsáhlejší je kniha s názvem *Kniha a život*. Ta obsahuje nejen deníkové záznamy, ale i další oddíly různého formátu. „Kniha tato provázela Lindnera nejdůležitějším obdobím jeho života, t. j. od počátku jeho pobytu v Celji až do jeho návratu do Čech a ještě i pak po několik let (asi do roku 1875).“¹⁶ Oddíly knih můžeme rozdělit na období strávené ve Slovinsku a na období po návratu do Čech. V Celji napsal oddíly *Nápisy, Zápisy, Denník co diplomatář, Údaje*. V Čechách pak následně oddíly *Situationen, Gedankenfrüchte, Dichtungen Spisy čili směs, Philosophica a Bibliographie*.

Posledním deníkem je zápisní kniha 1877 – 1885, *Kutná Hora – Praha*. Zde můžeme najít poznámky ke studiu, básně k narozeninám dcer nebo filozofickou terminologii. Ovšem hlavním dílem je *Život a smrt ve světle transcendentálním, na základě Kanta, Schopenhauera a Hartmanna, záznamy o akademických čteních jeho a témata k přednáškám*.

Jak uvádí Jan Uher ve své knize *Gustav Adolf Lindner ve světle svých deníků*, je otázkou, zda existují ještě další deníky. Jak je patrné z výše uvedeného výčtu, o některých svých životních zastávkách, nenajdeme žádný deníkový záznam. Možná to bylo období, o kterém Lindner měl problém psát nebo mu nepřišlo tak důležité o tomto zanechávat písemnou zprávu. Ale i přesto je jeho deníková tvorba velmi bohatá a přínosná pro pochopení a rozšíření si vědomostí o tomto našem pedagogovi.

2.2 Dílo filosofické, etické a estetické

Ve filosofii se Lindner inspiroval myšlenkami Herbarta. „Lindner je filosofická osobnost v pravém slova smyslu. Má k filosofii nejenom logický poměr, nýbrž mravní...Hledal proto předpoklady, které by byly pevným základem pro vybudování světového názoru, na němž by založil svůj život i práci. Není to náhodné, že tento základ našel ve filosofii Herbartově.¹⁷ Svoji filosofii interpretoval Lindner ve spisu *Úvod do filosofie*, který vyšel v roce 1866 německy a o rok později byl přeložen také do francouzštiny. Jedná se o první středoškolskou učebnici z tohoto oboru v monarchii.

¹⁶ UHER, Jan. *Gustav Adolf Lindner ve světle svých deníků*. Praha: Dědictví Komenského, 1928, s. 9

¹⁷ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 5

Lindner se v tomto spisu snažil zachytit filosofii nejen historizující, ale také soudobou filosofii se zřetelem k praktickým cílům. (Cach, 1990)

Zajímavý článek Lindnera uveřejnila Osvěta v roce 1893 pod názvem *O nesmrtelnosti*. V tomto článku je Lindner ovlivněn Darwinem. Lindner již dobře znal filosofii Darwina, nicméně jeho závislost na Herbartovi a na dalších německých autorech je stále příliš velká. „Lindner si představuje nesmrtelnost herderovsky: Činy jsou nesmrtelné. Každý nějak zasáhne do dějin, přidá něco k společnému dílu.“¹⁸

Posmrtně vyšla v roce 1894 stať *Filosofie učitelkou učitelů*. Nicméně obsah této studie již Lindner během svého života přednášel na univerzitě. V této stati můžeme vidět jak vliv Herbarta, tak také Darwina na Lindnerovu filosofii. Lindner vidí filosofii nad všemi vědami. Lépe řečeno, filosofie začíná tam, kde všechny ostatní vědy končí. Na druhé straně ovšem Lindner tvrdil, že filosofie je zakotvena ve zkušenosti. Snažil se proto o přiblížení obou stanovisek. (Uher, 1924)

V roce 1882 byla v Časopise Muzea království českého otištěna jeho přednáška na univerzitě pod názvem *O úpadku filosofie*. Jedná se prakticky o poslední povídání Lindnera o filosofii. „Zde je nejpatrněji vidět, kam tíhl duch Lindnerův a jak by se byl vyvinul, kdyby mu nedostatek tělesných sil a smrt nebyly v tom zabránily.“¹⁹ Lindner se v této době nejvíce přiblížil pozitivistickému myšlení.

V *Úvodu do filosofie* se Lindner věnoval také etice. Tuto vědu rozebírá též v jednom ze svých hlavních spisů *Problem des Glückes*, který vyšel v roce 1868. Do češtiny byl přeložen Josefem Králem v roce 1931 pod názvem *Záhada štěstí*. „Jde o problematiku etiky z hledisek Herbartovy filozofie a psychologie, hledající střed úvah v kategorii lidského štěstí a namnoze již také výchovy jako faktoru formujícího děti a mládež v intencích této kategorie.“²⁰ Problematice etiky se věnovaly také jeho články *O pravdě a Ethické základy vychovávání*. Etické téma se objevuje i v jeho pracích sociologických, psychologických a pedagogických.

¹⁸ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 13

¹⁹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 15

²⁰ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 18

Estetice věnoval Lindner také několik spisů. Asi nejvýznamnější je spis s názvem *Schiller jako estetik*, který byl publikován v roce 1868. Jak je již patrné z názvu, rozebírá zde Lindner Schillerův pohled na estetiku. Schiller sjednocoval estetický a etický názor na svět a inspiroval se Kantovým pojmem svoboda. Lindner svým výkladem se plně ztotožňuje se Schillerovým pohledem na problematiku estetiky. Problematiku estetiky rozebíral Lindner například v článcích *O podmínkách a mezích krásna* nebo *O požívání krásna*.

2.3 Dílo psychologické

Svoji první učebnici v oblasti psychologie napsal za svého působení v Celji. V roce 1858 byla vydána učebnice empirické psychologie na základě genetické metody pod názvem *Lehrbuch der empirischen Psychologie nach genetischer Methode*. Posudek k této učebnici vydali osobnosti filozofických věd monarchie profesor Volkmann a filozof Lotz. „Po Hanušově příručce z r. 1849 a Čuprově učebnici z r. 1853, shrnující poznatky z Exnerových přednášek, a před českou Empirickou psychologií Josefa Dasticha, profesora pražské univerzity, z roku 1867 vyvinul ne ještě 30 letý středoškolský profesor Lindner mimořádné úsilí, aby přístupnou formou a didakticko-metodicky vhodným postupem shrnul poznatky Herbartovy psychologie i dosavadního herbartismu v této oblasti.“²¹ Učebnici v následujících letech vydal ještě několikrát a v roce 1882 byla podle šestého vydání přeložena do češtiny pod názvem *Učebnice psychologie zkušební pro školy střední a učitelské ústavy*. Lindner ve své učebnici rozdělil psychologii na racionální a empirickou.

Psychologii Lindner věnoval svoji studii o psychologických podmínkách a nesnázích pravdy. Tato studie byla vydána v roce 1862 v programu gymnázia v Celji pod názvem *Über Wahrheit - die psychologischen Bedingungen und Schwierigkeiten derselben*.

Svůj pohled na psychologii vyjádřil v několika článcích, jako například *Rozhled v oboru duševědy*, *Obrazy z oboru duševědy*, *Duše a tělo* nebo *Duše a svět*. Některé svoje

²¹ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 17

články publikoval ve svém časopise *Paedagogium*. Zde můžeme uvést *Hovory psychologické* z roku 1880.

Posmrtně byla vydána publikace *Myšlenky k psychologii společnosti jako základ společenské vědy*. Ta se věnuje nejen psychologii, ale také sociologii.

2.4 Dílo sociologické

Před svým návratem do vlasti ze slovinského vyhnanství napsal vrcholné dílo o myšlenkách k psychologii společnosti jako základu vědy o společnosti pod názvem *Ideen zur Psychologie der Gesellschaft als Grundlage der Sozialwissenschaft*. Dílo napsal v roce 1871, ale u nás bylo vydáno posmrtně až v roce 1929 díky překladu Josefa Krále. Jak je uvedeno v předchozím odstavci, Lindner se v této publikaci věnoval nejen sociologii, ale také psychologii. „Pokládáme ji za první větší a solidní snahu podat výklad sociologických, sociálně psychologických a politickopsychologických problémů.“²² Tato publikace má také svoje významné místo v německé sociologické literatuře. Lindner se opět výrazně inspiroval myšlenkami Herbarta, ale také Darwina, Lazaruse, Waltze nebo Lotzeho a postupně také Spencera. Lindner si ve svém díle klade otázku: Co je společnost? Z tohoto důvodu dělí svoje dílo na tři části. První má název *Physiologie der Gesellschaft*, kde se věnuje společnosti jako sociálnímu organismu. Druhý díl se jmenuje *Grundzüge der Sozialpsychologie* a Lindner zde vidí společnost jako bytost představivou. A konečně třetí kniha má název *Politische Psychologie*, kde Lindner bere společnost jako volní bytost.

Obdobné myšlenky, jaké můžeme sledovat v Lindnerově díle *Myšlenky k psychologii společnosti jako základ společenské vědy*, najdeme také ve spisu *Encyklopedická příručka*. „Článek o sociologii tu má heslo „Socialpsychologie“ a v celém článku se mluví důsledně o sociální psychologii.“²³

Počátek změn v Lindnerových názorech lze spatřit v jeho některých občasných projevech. Ty vyšly v jeho spisu z roku 1885 *Drobné články pedagogické a psychologické*.

²² CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 19

²³ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 47

Další významnou publikací, kde Lindner rozebírá svoje myšlenky z oblasti sociologie, je *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Zde je nejpatrnější vliv Spencera na Lindnerovi názory. Toto dílo je ale především základem jeho pedagogických myšlenek, proto se mu budu podrobněji věnovat až v díle pedagogickém.

2.5 Dílo pedagogické

Gustav Adolf Lindner byl především pedagog, a proto bych se chtěl nejvíce zaměřit na jeho dílo pedagogické. Lindner svoje studie z oblasti pedagogiky nejdříve publikoval v Bonitzově časopisu pro gymnasia. Jedná se o období roku 1859 – 1863. Zde můžeme zmínit články *O klassifikaci žáků*, *O názornosti vyučování* nebo *O reformě maturitních zkoušek*.

Řada jeho článků s pedagogickým nádechem byla uveřejněna v programech celjského gymnázia. Mezi nejznámější přednášky patří *O představách času a prostoru*, *O psychologických podmínkách a nesnázích pravdy* nebo *O počátcích nazírání jako základě rozumového vyučování v kreslení*.

Vrchol Lindnerovy pedagogické tvorby přišel až po jeho návratu z cejlského exilu. Nicméně již za svého slovinského pobytu napsal významnou pedagogickou publikaci, kterou věnoval problematice vyučování elementárního kreslení, pod názvem *Das ABC der Anschauung als Grundlage eines rationellen Elementarunterrichts im Zeichnen*.

Nejvýznamnější a nejdůležitější tvorba v oblasti pedagogiky se tedy datuje až po jeho návratu zpět do vlasti. „Tehdy byl nejbliže masové praxi školské, v nejtěsnějším kontaktu s lidovým učitelem a s národní školou, tehdy se také mohl nejvýznamněji projevit jeho humanistický demokratismus a jeho mimořádný talent pedagoga schopného účinně skloubit výchovnou praxi s pedagogickou teorií.“²⁴ Hned po svém návratu začal Lindner vydávat svoje spisy z oblasti pedagogiky. Můžeme říct, že každý rok vyšla alespoň jedna jeho publikace. Jako první vyšel spis *Učení názorné jako škola přípravná pro kreslení a geometrické tvarosloví*. Následoval spis *Škola cvičebná elementárního kreslení* a spis *Diagramy početní*. V roce 1875 vydal pedagogickou práci *Eine Cardinalfrage der*

²⁴ CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů: encyklopedie Prameny výchovy: Druhý svazek, Devatenácté století*. Praha, 2002, s. 333

Schulpädagogik, v roce 1876 didaktickou pomůcku *Píseň o metru* a v roce 1877 Niemeyerovy *Základy vychovatelství a vyučování*.

V roce 1876 napsal a v roce 1877 vydal studii s názvem *Život a dílo J. A. Komenského*. Jedná se o první Lindnerovo dílo z oblasti dějin pedagogiky.

V této době již pracoval na svých dvou významných učebnicích. Jedná se o *Všeobecné vychovatelství* a *Všeobecné vyučování*. V německém jazyce vyšly obě tyto učebnice v roce 1877 a o rok později byly přeloženy také do jazyka českého. Jedná se skutečně o jedno ze stěžejních děl Lindnera. „V obou těchto učebnicích shrnul Lindner svoje dosavadní zkušenosti pedagogické a uložil v nich výsledky svých dřívějších studií a to naprosto věcně a stručně, způsobem neobyčejně šťastným. Pro vývoj našeho myšlení pedagogického znamenaly svou klasickou stručností a hutností obsahu opravdovou školu, jíž prošly celé generace.“²⁵

V oblasti pedagogiky se ovšem nejednalo pouze o spisy, knihy nebo učebnice. Lindnerovým cílem bylo vydávání časopisu s pedagogickou tematikou. Po vzoru Diesterwegova časopisu *Rýnské listy* a především časopisu *Paedagogium* redaktora Dittese se Lindnerovi podařilo založit časopis *Paedagogium*. (Cach, 1990) „Program časopisu byl uveřejněn v 1. čísle I. Ročníku *Paedagogia* z října 1879. Pokládáme jej za důležitý dokument nejen k životu a dílu G. A. Lindnera, ale současně i k dějinám učitelstva a zejména k dějinám české pedagogiky jako vědy.“²⁶ Sám redaktor publikoval v časopise řadu článků. Jednalo se samozřejmě především o články z oblasti pedagogiky. Zde můžeme jmenovat studie *O výchování společenském*, *O vzdělání věcném a dobném*, *Didaktický materialismus a koncentrace vyučování*, *Názornost a názorné vyučování*, *Etický základ výchování*. Nicméně publikoval i články z oblasti filologie, literatury či slohu. K nejznámějším článkům patřily *O kráse slohu*, *Mnohojazyčnost ve výchování* nebo *Jacotot a názorné vyučování*. Sám Lindner řídil časopis *Paedagogium* tři roky. Můžeme říci, že se jednalo o nejslavnější a nejpestřejší období časopisu. I některé další časopisy uvedly, že po odchodu Lindnera se *Paedagogium* dostalo do průměru.

²⁵ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 51

²⁶ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 34

Lindner publikoval svoje články nejen v *Paedagogiu*, ale také například v *České škole*, kde v roce 1883 uveřejnil článek *O škole jako ústavě vychovávacím*. V tomto článku podobně jako v díle *Vychovatelství* si můžeme všimnout, jak Lindner upozorňuje na otázky sociální pedagogiky. Věnuje se úvahám o školní třídě a o škole samotné. Lindner říká, že školní třída i celá škola jsou společnost a tím na toto uskupení můžeme použít principy sociologie. (Uher, 1923). Můžeme říci, že škola je jedna velká společnost, která má ve své vnitřní hierarchii určitý počet sociálních skupin – školních tříd. Ty se liší například počtem žáků, věkem apod. Žák nebo student je členem této sociální skupiny, školní třídy a tím je vlastně také členem velké sociální společnosti, kterou představuje škola jako taková. I v této společnosti s názvem „škola“ se odehrávají různé sociální vztahy. „Z toho všeho uzavírá Lindner, že pedagogice je třeba znalosti sociologie, aby mohla rozumět složitým vztahům jedince a společnosti.“²⁷

Dalším zajímavým článkem, který vyšel taktéž v roce 1883 pod názvem *Veřejná mravnost a škola*, Lindner opět poukazyval na otázky sociální pedagogiky. Lindner v tomto článku říká, že úkolem sociální pedagogiky je vychovávat celek. Toho dosáhneme tehdy, pokud budeme vychovávat žáky k mravnosti, protože mravnost je podle Lindnera nejvlastnějším a nejzákladnějším problémem sociální otázky a všeho pokroku (Uher, 1923).

Jeho články nejen z oblasti pedagogiky, ale také například z psychologie nebo didaktiky, vyšly v roce 1885 pod souhrnným názvem *Drobné články pedagogické a psychologické*.

Vrcholem Lindnerovy tvorby v tomto období bylo dílo z roku 1882. Jedná se o encyklopedii s názvem *Encyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde mit besonderer Berücksichtigung des Volksschulwesens*. Toto dílo napsal Lindner německy a vyšlo ve třech vydáních. Cílem tohoto díla bylo vyjádřit pedagogiku více encyklopedicky. Lindner chtěl navázat, upřesnit a také vyrovnat se podobnému dílu, které bylo sepsáno v Německu. „Lindner měl v plánu zpřesnění německého díla v české úpravě, a to se zřetelem také ke školství a pedagogice slovanských národů. V posledních letech života připravil v tomto smyslu a se zřetelem k celé organizaci školství, nejen

²⁷ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 82

ke školství základnímu, koncepci českého pedagogického slovníku a napsal řadu hesel. Ta později publikoval Josef Klika jako nejdůležitější žák svého učitele ve Stručném slovníku paedagogickém.²⁸ Tímto dílem se Lindner definitivně přiklonil k pedagogice. „Že se tu uplatňuje už značně sociální stanovisko Lindnerovo, je patrné už z prvních slov úvodu, v nichž se praví, že se začíná stavět do popředí přesvědčení, že problém sociální bídy je částečně problémem pedagogickým. Povznést lidstvo z bídy a nouze znamená osvětit je, vychovat. Tak prý se stává sociální otázka přítomnosti pedagogickým problémem.“²⁹ Problém pedagogický je podle Lindnera také sociální a třídní problém. Lindnerovým cílem bylo v encyklopedii podat ucelený názor na všestrannou podporu všeobecného vzdělání lidu a budování moderního školství v národním duchu. Kromě klasické pedagogiky zmiňuje Lindner v encyklopedii etiku a psychologii, kterou rozšiřuje na logiku, nauku o národním hospodářství, na sociologii, právo a vědu o státu a na estetiku. Lindner se věnuje také sociální psychologii, národní pedagogice a sociální pedagogice. Další částí encyklopedie jsou otázky z oblasti didaktiky a metodiky základního a středního školství. „Tvoří koncepčně sjednocený celek mající základ v Herbartovi a v bohaté vlastní zkušenosti autora, jež jsou často srovnávány s didaktickou koncepcí Komenského. Pokládáme jej za novou kapitolu v dějinách české didaktiky. Od předcházejících kapitol těchto dějin z druhé poloviny XIX. stol. se liší především úsilím o vědecké pojetí, kterému je cizí formalismus a metodikaření.“³⁰ Lindner se v encyklopedii věnuje samozřejmě také dějinám pedagogiky. Zde se věnuje počátkům výchovy a vzdělání v antice, ve středověku i problematice školství v 19. století. Lindner zmiňuje klasiky Platóna, Komenského, ale také se kriticky věnuje některým termínům a jevům jak v teorii, tak také v pedagogické praxi. Tento criticismus vrcholí v díle Otokara Chlupa. Zde zmiňuje Lindner odkaz například reformátora Pestalozziho. (Cach, 1990).

„Lindnerova pedagogická encyklopedie jako první toho druhu v monarchii je počátkem snah jejího autora o vytvoření systému pedagogiky v českých zemích. Koncepce

²⁸ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 37

²⁹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 71

³⁰ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 39-40

encyklopedie je dozvukem pozdně osvícenského a utopického meliorismu kapitalistické společnosti cestou výchovy a osvěty.³¹

Jak již bylo uvedeno výše, v roce 1882 se Lindner konečně stal profesorem na univerzitě. V letech 1882 – 1887, kdy Lindner působil na pražské univerzitě, byl spisovatelsky aktivní zejména díky jeho přednáškám na univerzitě. Během svého života však Lindner svoje přednášky nevydal. Byly otištěny až z jeho pozůstalosti. Některé jeho přednášky vyšly v roce 1890 pod názvem *G. A. L. Čtení pedagogická a didaktická*, další pak o rok později pod názvem *Čtení didaktická a metodická*. Josef Klika vydal Lindnerovy přednášky z roku 1884 pod názvem *Prof. Dra G. A. Lindnera Přednášky na filosofické fakultě české university v Praze*. „Přednášky charakterizuje J. Kapras ve svém posudku o nich takto: „Třebas práce tato neobsahovala z brusů nových originálních myšlenek a byt' čtenář, nové duševědy znalý, procházel se mezi samými známými: tak vybrané společnosti a tak milých přívětivých duchů málo ke jest pohromadě. Co jinde teprve za učeným aparátem se skrývá, to zde stručně, správně a spolehlivě se přednáší a ke snadnému pochopení a ve věcech těch orientování se poskytuje. V té příčině poslouží spis páně Lindnerův každému, kdo, nemaje po ruce spisů cizojazyčných, jmenovitě francouzských a anglických, rád by se seznámil s novějším řešením záhad psychologických.“³²

Kromě svých přednášek na univerzitě sepsal Gustav Adolf Lindner za svého působení v Praze v roce 1882 text *Statutu pedagogického semináře* při české univerzitě. Tento text byl schválen ministerstvem a Lindner tak položil základy k vybudování pedagogického semináře při filosofické fakultě. Komentář k tomuto *Statusu* napsal Lindner v článku *O významu pedagogického semináře při univerzitě* ve Sborníku pedagogického semináře při české univerzitě. „V Lindnerově pojednání z r. 1886 je statutární teze o samostatném přístupu k vědecké pedagogice jako podmínce zkvalitnění způsobilosti pro učitelství zvláště na tezi syntetizujícího rázu o pedagogickém semináři jako „ohnisku vychovatelských myšlenek, jež nyní stojí v popředí společenského vědomí“. Touto formulací spojující funkci pedagogickou a vědeckou s aktuálními požadavky idealizované a současně kritizované kapitalistické společnosti Lindner posunul vpřed dosavadní

³¹ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filosofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 41

³² UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 74

formulace nejen v oblasti pedagogiky, ale v oblasti společenských věd na univerzitě vůbec.³³ Lindner dále zdůrazňoval, že se jedná o český seminář. Tímto znovu potvrdil svůj hluboký vztah ke kultuře a vědě v Čechách. „Lindner byl naprostou většinou učitelstva základních škol a postupně i škol středních uznáván za představitele pokrokového světového názoru a pilného vědeckého pracovníka.“³⁴

Vrátím se ještě k jeho přednáškám. Díky studentovi klasické filologie Františku Čádovi, který si pečlivě zapisoval Lindnerovy přednášky, můžeme zmínit další Lindnerovo dílo. Jedná se o *Paedagogiku gymnasiální*. Lindner se v tomto spise zaměřuje samozřejmě především na pedagogiku středoškolskou, gymnaziální. Věnuje se například vnitřní organizaci gymnázia nebo otázkám gymnázia a rozvoji kapitalistické společnosti.

Nyní se dostávám k dílu, které jsem již citoval výše v díle sociologickém. Ano, jedná se o nejvýznamnější dílo Lindnerovy tvorby. Jeho *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním* patří mezi stěžejní díla nejen české, ale i světové pedagogiky. Bohužel toto dílo nestihl vydat sám autor během svého života. „Publikaci vydal J. Klika, který v doslovu s pietní úctou ke svému učiteli a příteli poznamenal, že předává učitelstvu „posvátný odkaz velikého myslitele, učenice a učitele“.“³⁵ Tomuto dílu se věnoval také Z. Nejedlý ve své monografii o Masarykovi. Vyjádřil obdiv nad Lindnerovou Paedagogikou a považoval ji za přímo epochální. (Cach, 1990). Toto dílo bylo ve své době zcela unikátní a stalo se vysokoškolskou příručkou pedagogiky u nás. Dílo bylo inspirací pro všechny učitele na všech školách, počínaje základním vzděláním a konče vysokoškolským studiem. Lindner dokázal v tomto díle spojit svoje obrovské znalosti ze všech oblastí společenských věd s neskutečně bohatou pedagogickou praxí. Propojení teorie a praxe nám dává zcela přesný návod, jak správně vyučovat.

Paedagogika má několik částí. V Úvodu se Lindner jako již tradičně věnuje otázce pedagogiky jako samostatné vědy. Ve druhé kapitole se Lindner věnuje základním pedagogickým pojmům. Dále se Lindner zabývá prameny pedagogiky a rozdělením

³³ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 45-46

³⁴ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 46

³⁵ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 57

pedagogiky. Ve zvláštní části *Paedagogiky* se Lindner zabývá pedagogickou teleologií. Část je také věnována pedagogické metodologii, kterou Lindner chápe jako prostředek a metodu výchovy. Didaktice samotné se Lindner věnuje spíše okrajově. V závěru Lindner poukazuje na pedagogické tvarosloví. (Cach, 1990).

Toto dílo se stalo námětem praktické části mé bakalářské práce, která se zaměřuje na rozbor *Paedagogiky*.

3 MYŠLENKY GUSTAVA ADOLFA LINDNERA

Některé názory Gustava Adolfa Lindnera byly již popsány v předchozí kapitole. V následujících odstavcích se budu snažit o hlubší rozšíření a seznámení se s těmito myšlenkami. Lindner byl především vynikajícím pedagogem, proto jeho pedagogickým metodám a principům budu věnovat největší prostor. Zmíním i Lindnerovi myšlenky z dalších vědních oborů. I tam jeho názory zanechaly hluboké a nesmazatelné stopy.

Je zřejmé, že Lindner svým vědeckým zkoumáním zanechal výraznou stopu v českých dějinách. Dokázal postihnout téměř všechny společenskovědní obory. Je evidentní, že v pedagogice dokázal využít svých úvah sociologických a psychologických. Dokázal tyto vědy propojit. Dokázal aplikovat pojmy ze sociologie a psychologie do problémů vychovávání jedince a jeho následného vzdělávání.

3.1 Pedagogické myšlenky

Gustav Adolf Lindner jako pedagog zanechal české pedagogice obrovské bohatství v podobě svého náhledu na vyučování. Troufnu si říct, že Lindnerovo pedagogické učení přecházelo z generace na generace, až se dostává do současnosti. Naši předchůdci čerpali z Lindnerových myšlenek a my dnes čerpáme myšlenky od našich předchůdců. Tím se vlastně dostáváme na začátek, opět se dostáváme k pedagogickým myšlenkám Lindnera. Zde je vidět, že na svou dobu měl Lindner skutečně nadčasové názory, které mají i v dnešním moderním světě svoje místo.

Vrchol pedagogického myšlení přichází u Lindnera až v Kutné Hoře. Pedagogika je pro něho nejdůležitější. O pedagogické otázky se ovšem zajímal i v celjském vyhnanství. Nicméně svoje pedagogické názory schovává do článků psychologických nebo filozofických. Ale láska k pedagogice je již zde naprosto zřejmá.

„Lindnerova cesta k pedagogice vedla od teologie přes práva a filosofii, studium přírodních věd (matematika, fyzika) a pedagogickou praxi na středních školách různého typu. Problémy pedagogické se mu staly problémy celoživotními, problémy spojenými s hledáním smyslu života, lidského štěstí a s promýšlením problémů sociálních.“³⁶

³⁶ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s 17

Obecně lze říci, že Lindnerův názor na pedagogiku je následující. Pedagogika podle Lindnera není samostatnou vědou, ale že se opírá o další základní vědy, zejména o psychologii, etiku, logiku, sociologii a další. Po určitém vývoji každé vědy z ní pak pedagogika čerpá. Důvodem proč vědecká pedagogika má těžký vývoj je podle Lindnera fakt, že pojem a dosah výchovy byl vymezen nepřesně.

Lindner byl a je považován za herbartovce. I v pedagogice se odráží Lindnerova obliba Herbartů. Nenechává ho ovšem chladným ani Darwinova evoluční teorie a také se zajímá o dílo zakladatele sociologie Comta a také zkoumá sociologii Spencera. Z Herbartů si vzal Lindner především přísnou vědeckou stránku. Od ostatních pedagogů čerpal jejich pedagogickou zkušenost. Zde zmiňuje především Komenského nebo Pestalozziho. (Uher, 1923).

Pedagogické myšlenky Lindnera najdeme nejdříve ve *Všeobecném vychovatelství* a ve *Všeobecném vyučovatelsví*. Následně svoji pedagogiku Lindner publikoval v *Pedagogické encyklopedii*, aby vše završil významným dílem *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*.

Lindner v pedagogickém zkoumání rozeznává tři hlediska – přírodní, kulturní a etické. Již v minulosti bylo patrné, že vychovatel má k sobě tři pomocníky - přírodu, společnost a osud, ale nikdo mezi nimi neznal poměr. Teprve až sociologie tuto otázku vyřešila.

Pedagogika je tedy věda o výchově. Můžeme této vědě také říkat vychovatelství. Podle Lindnera je pedagogika filosofická, teoretická nebo chceme-li empirická a praktická či výkonná. Podle Lindnera je však pedagogika spíše filosofická. Do této části řadí základní pojmy a pojem výchovy. Teoretická pedagogika obsahuje zejména poučky vyplývající z filosofické pedagogiky a také z praxe. Teprve konkrétní útvary řeší praktická pedagogika. Právě do praktické pedagogiky patří podle Lindnera pedagogika školy obecné a pedagogika gymnasiální. Do této části začlenil také například poučení o sirotčincích nebo o ústavech pro postižené. Lindner přiřadil k těmto třem hlavním naukám také pedagogiku historickou, která spíše vychází z pedagogiky empirické.

„Výchovu vůbec Lindner chápe jako spodobování se slabšího silnějším,

neuvědomělého uvědomělému, chovance vychovateli.³⁷ V úvodu *Všeobecného vychovatelství* Lindner uvádí: „Vychování je tedy úmyslné působení lidí dospělých na nedospělé, by se těmto určitého duševního utváření ve smyslu ustanovení lidského dostalo.“³⁸

Výchova může probíhat více způsoby. Základním způsobem je výchova přírodou, která probíhá podle zákona setrvačnosti a proměnlivosti. V tomto případě výchova probíhá dědičností nebo přizpůsobováním. Další výchovu obstarává společnost a její kultura. Třetím činitelem je výchova v užším smyslu. Tu chápe Lindner jako působení dospělých lidí na nedospělé. Bez předešlých dvou činitelů však nic nedokáže. Teprve ztotožněním všech tří činitelů vzniká výchova v širším smyslu. Do této skladby ještě zasahuje osud, který je náhlý a někdy i krutý. Doba výchovy se dělí na dobu dětství, dobu pacholenství a dobu jinošství.

Lindner dělí pedagogiku na pedagogiku v užším slova smyslu a na didaktiku. Je zde poměr vychování k vyučování. Dále dělí pedagogiku v užším smyslu na pedagogickou dietetiku a psychologii, pedagogickou teleologii, pedagogickou metodologii a pedagogické tvarosloví.

Musíme rozeznat dva důležité pojmy. Prvním pojmem je vychovatelství, druhým pojmem je vyučování. Vychovatelství spadá pod křídla pedagogiky a cílem je vychování jedince. Kdežto vyučování má na starosti didaktika. Nicméně didaktika je součástí pedagogiky.

Na Lindnerovo chápání slova vychovatelství se můžeme podívat dvojím způsobem. Lindner totiž pedagogiku viděl jednak jako teoretickou vědu, jednak jako určité umění, které se projevuje v praktické pedagogice. Nápomocnými vědami pro pedagogiku jsou podle Lindnera etika, psychologie a logika.

Vychovatelství podle Lindnera se dělí do čtyř částí – podmět vychování, účel vychování, metoda vychování, forma vychování. Podmětem vychování člověka je jeho vzdělanost. Lindner se zde liší od Herbarta tím, že klade daleko větší důraz na přirozené vlohy člověka. Účel vychování spočívá podle Lindnera ve dvou rovinách. První rovina

³⁷ NOVÁK, Josef. *G. A. Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 43

³⁸ LINDNER, Gustav Adolf. *Všeobecné vyučování: učební text pro ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek*. Vídeň: A. Pichlera vdova a syn, 1878, s. 3

říká, že výchova vede jedince k samostatnosti. Druhým účelem výchovy je, aby chovanec dosáhl tzv. mravního ideálu.

Dostáváme se k další části Lindnerova vychovatelství. A tou je metodologie, tedy postup vychování. Tento postup opět Lindner rozdělil. První část pojednává o prostředcích vychování, druhá část o zásadách vychování a třetí o metodách vychování. Prostředky výchovy jsou všechny nástroje, které vedou k tomu, aby byl dosažen účel výchovy. Patří sem například poskytnutí, odepření, rozkazy, nařízení, úlohy, odměny nebo tresty. Lindner ve své pedagogice odmítá tresty tělesné. Lindner také velmi dbal na osobní příklad, na příklad učitele nebo výrazné osobnosti. K tomuto má přispět také četba. „Dětem se mají dávat věci velebné a krásné, ne titerné a dětské. Dovolává se při tom Niemeyera a Herbarta, kteří doporučovali za četbu dětem Plutarcha a Homéra.“³⁹

A jaké uplatňuje Lindner zásady ve vychování? „Vychování se má podle Lindnera řídit těmito zásadami: má být rozumné, přirozené, přiměřené vzdělanosti časové, má se držet mezi realismem a idealismem, má být pravdivé, jednotné, moudré.“⁴⁰ ..

Poslední částí metodologie jsou samotné metody vychování. Lindner zde vymezuje tyto metody – metoda dohlídky, metoda vlády, metoda, ošetřování, zaměstnávání, obcování, cvičení a navykání, vzdělávání, vyučování, vedení, metoda vypěstování charakteru. Zmiňuje se také o mnohostrannosti zájmů.

Velmi zajímavá je posledně jmenovaná mnohostrannost zájmů. Zde se plně Lindner inspiroval Herbartem. „Rozeznává zájmy empirické čili zkušební (příroda), zájmy spekulativní čili myšlenkové (zákony přírodní), zájmy estetické (na soudech libosti neb nelibosti), zájmy sympatetické (spočívající na citech a snahách), zájmy sociologické čili společenské a zájmy náboženské.“⁴¹

Kromě metody mnohostrannosti zájmů se Lindner inspiroval u Herbarta také v případě metody vlády, metody vyučování a metody vedení.

Metodu vlády chápe Lindner jako pedagogickou vládu, která má v dítěti udržovat

³⁹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 56

⁴⁰ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 57

⁴¹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 58-59

a rozvíjet určitý společenský řád. To znamená, aby se nijak nevymykal zavedeným mravům a pořádkům, aby nesklouzl k patologickému chování.

Co se týká metody vedení, používá Lindner Herbartův pojem Zucht, který znamená kázeň. „Vedení je podle něho bezprostřední vliv vychovatele na chtění chovance, aby se z něho stal mravný charakter. Vedením se doceluje vláda a vyučování. Vedení se týká smýšlení chovance, obrací se k němu s mravními požadavky. Hledí do budoucnosti chovance, snažíc se položit základ jeho charakteru.“⁴²

Je nutné se zmínit i o dalších Lindnerových metodách výchovy. Metodu ošetřování chápe Lindner jako prostředek otužování. Metoda zaměstnání je podle Lindnera hrou nebo prací, kterou staví mravně výše a pokládá práci za jeden z nejdůležitějších výchovných činitelů. „V práci spatřoval Lindner důležitý prostředek k rozvoji vůle a charakteru. Považoval ji za školu charakteru i za základ rozvoje společnosti. Věřil, že společnost, která bude vybudována na rozumných ekonomických základech, dá každému práci podle jeho schopností a zálib... Žák má být veden k úctě k práci, má však získávat i potřebnou zručnost... Žádal proto, aby učitel vhodně zdůrazňoval hospodářskou důležitost práce a současně i její etické hodnoty. Práce musí být součástí programu moderní školy, jinak se škola vzdaluje od společenského poslání.“⁴³ V případě metody cvičení a navykání varuje Lindner před dresurou. Metoda vzdělání by měla být vedena v duchu přirozených vloh dítěte. I na těchto metodách je vidět vliv Herbartova myšlení. (Uher, 1923)

Poslední částí Lindnerova vychovatelství jsou formy výchovy. Lindner uvádí tři hlavní formy – výchovu domácí, výchovu školní a výchovu v ústavu. Rodinná výchova je pro Lindnera velmi důležitá. Vliv rodičů na dítě, jejich láska k dítěti jsou silným výchovným činitelem. Samozřejmě i tato výchova má svoje nevýhody, mezi které patří například nedostatek pedagogického vzdělání nebo nedostatek volného času.

Školní výchova se oproti té domácí výrazně liší. Láska rodičů je nahrazena autoritou učitele a jasnými pravidly školního řádu. Dítě se setkává s novými tvářemi, stává

⁴² UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 60

⁴³ CACH, Josef a Karel DVORÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 25

se součástí společnosti. Je členem školní třídy, která prostřednictvím spolužáků působí na jednotlivce. „Škola působí vyučováním, kázní, učitelem a spolužáky....Výchovně působí ve škole i autorita učitelova i spolužáci, mezi nimiž se vytváří určitý společenský život, jímž se paralyzují vady domova a pěstují ctnosti společenské. Mezi školou a domem má být shoda, která se pěstuje vzájemnými styky.“⁴⁴

Ústavní výchova je podle Lindnera nejintenzivnější a má v sobě výhody domu i školy. Lindner ovšem upozorňuje i na nevýhody ústavní výchovy.

Jak bylo uvedeno výše, vychovatelství spadá pod křídla pedagogiky. Kdežto vyučování má na starosti didaktika. Didaktice Lindnera se nyní budu věnovat.

„Význam Lindnera jako myslitele v oblasti didaktiky je především v řešení nebo alespoň ve vytčení problémů, týkajících se nejobecnějších problémů teorie vyučování, jako jsou např. vztah mezi vyučováním a výchovou, hranice mechanizace vyučování, vztah mezi psychologickým a logickým aspektem při vyučování, rozvoj aktivity žáka v procesu výchovy a vyučování, vztah mezi vzděláním formálním a materiálním.“⁴⁵ Lindner byl významným odpůrcem didaktického materialismu a středověké didaktiky. Stavěl se proti tělesným trestům ve vyučování. „V těchto souvislostech je možno Lindnera označit jako prvního myslitele v podmínkách kapitalistického vývoje české společnosti, vyvíjejícího úsilí o racionalizaci vyučovacího procesu ve škole.“⁴⁶

Didaktice se Lindner věnoval ve své knize *Základní otázka školské pedagogiky*. Pojednání o didaktice rozdělil Lindner na tři části. V první části se zaměřuje na logiku jako pomocnou vědu didaktiky a rozebírá vyučování vychovávací. Druhý díl věnoval Lindner učebním předmětům a třetí obecné metodice.

Co se týká vyučovacích předmětů, Lindner je rozděluje na vědomosti a dovednosti. Vědomosti může žák získat názorným vyučováním a různou formou – mluvnickou, početní, logickou a estetickou s etickou. Zde je opět patrný silný vliv Herbarta. Dovednosti

⁴⁴ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 61-62

⁴⁵ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 33

⁴⁶ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 103

se v případě Lindnera týkají pouze ručních prací dívek. Získávání vědomostí a dovedností patří podle Lindnera do vyučování prostého, které neformuluje osobnost žáka. Druhým typem vyučování je vyučování výchovné. „Lindner žádal, aby vyučování bylo výchovné, tj. aby formulovalo osobnost žáka ve smyslu výchovného cíle. Takovým vyučováním je jen vyučování metodické, které respektuje zákonitosti psychologie žáka i logickou soustavu poznatků.“⁴⁷

Lindner se také zabýval obecnou metodikou, kterou dělil na čtyři části – vyučovací postup, vyučovací forma, způsob vyučování a učební pomůcky. Obecnou metodiku můžeme nazvat také jako vyučovací metoda. Nejedná se však o dnešní podobu vyučovací metody. Lindner vyučovací metodu chápal jinak. Vyučovací metoda byla podle Lindnera konání učitele při vyučování, které má být co nejúspěšnější. (Cach a Dvořák, 1970). V našem pojetí vyučování byla metodou vyučování forma vyučování. Vyučování probíhalo přednáškou, otázkou a odpovědí a rozmluvou. Kromě těchto tří základních forem používal Lindner ještě další formy vyučování – mnemotechnickou, tabelární, způsob vzájemného vyučování, vyučování v odděleních, vyučování sebe sama.

Vyučovací postup je rozvržení učiva do určitého časového řádu. Vyučovací hodina by měla mít stanovený určitý harmonogram. „Každá hodina má tvořit jednotku, rozdělenou na pět stupňů formálních: přípravu, seznámení se s novým učivem, připojení nového učiva k dosavadním vědomostem žáků, shrnutí podaného nového učiva, užití učiva.“⁴⁸

Mezi učební pomůcky Lindner řadil v elementárním vyučování slabikář a čítanku. Dalšími učebními pomůckami byly tabule, křídly, houby, mapy, glóbus, různé tabulky a další. Důležitou učební pomůckou byla pro Lindnera exkurze.

Samozřejmě i ve vyučovatelsví dbal Lindner na určité zásady, které uvedl ve *Všeobecném vyučovatelsví*. Lindner uvádí tyto zásady: vyučuj přirozeně, psychologicky, názorně, pochopitelně, vzdělávej vyučováním, vyučuj zajímavě, přihlížej k samočinnosti žáka, vyučuj trvale a prakticky. (Cach a Dvořák, 1970)

Na závěr této kapitoly bych se chtěl zmínit ještě o Lindnerových názorech

⁴⁷ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 33

⁴⁸ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 63

na učitele a na jeho vzdělání. Této problematice se Lindner věnoval prakticky po celý svůj život. Byla to pro něho velmi důležitá otázka. Možná to bylo zapříčiněno také tím, že sám na vlastní kůži poznal útisk a nucený odchod do Slovinska po nástupu Bachova absolutismu. Lindner na rozdíl od jiných autorů měl v otázce postavení učitele a jeho úlohy ve společnosti jiný postoj a názor. „Lindner tedy budoval základy teorie osobnosti učitele na zřetelích hospodářských a politických, sociologických a etických, psychologických a estetických a cílevědomě je vedl do roviny filozofické jako střechy nad stavivem pevné budovy a teprve potom je předával do systému pedagogické vědy. Jde mu o formování osobnosti učitele a vychovatele v jedné osobě, ale se zřetelem ke specifickým rysům vyučování a výchovy a k syntetizujícímu poslání Herbartova výchovného vyučování.“⁴⁹

Lindner se skutečně vzhlédl v učitelském povolání. Bylo pro něho úplně vším. Učitel byl pro Lindnera představitelem kulturního života, představitelem pokroku a rozvoje společnosti. Lindnerovým jednoznačným cílem bylo pozvednout učitelské povolání a získat tak u široké veřejnosti větší prestiž. „Lindnerova idea „národního učitele“, zdůrazňující vztahy mezi národem a učitelem, rozšiřovala jeho působnost – v duchu obrozenecké tradice – i na působnost mimoškolskou.“⁵⁰ Národní učitel měl být symbolem společenského a pedagogického pokroku.

A jaký má být podle Lindnera ideál národního učitele? „Od národního učitele žádá obecné, pedagogické i metodické vzdělání, tělesné zdraví, charakter. Učitel má mít lásku k dětem, trpělivost, má být spravedlivý, svědomitý, pracovitý, má mít lásku k vlasti, zbožnost, pravé smýšlení a skromnost, má pečovat o další své vzdělání.“⁵¹

Lindner se zabýval samozřejmě také vzděláním a dalším vzděláváním učitelů. Razil teorii, že učitel by měl mít co nejvyšší vzdělání, měl by se vzdělávat ve zvláštních vysokých pedagogických školách. Lindner se ve své činnosti věnoval přípravě učitelů všech stupňů školské soustavy. Vzdělával učitele pro základní školy, střední školy a vzdělával také vedoucí školské pracovníky. „Koncepti rozvíjení pedagogiky jako vědy v širokém spojení s tradičními i novými vědami promítl Lindner i do návrhu budování

⁴⁹ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 112

⁵⁰ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 41

⁵¹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 64

disciplín na budoucí vysoké škole pedagogické.“⁵² Učitel by měl být vzděláván všestranně v duchu filosofie, ale měl by si osvojit i všeobecné a pedagogické vzdělání a k tomu by měl získat vzdělání v určité aprobaci.

„Lindner se jednoznačně vyslovil pro pokud možno nejvyšší vzdělání všech učitelů. Vyslovil současně i myšlenku, která stavěla do jiného světla vzdělání učitelů středních škol. Čím vyšší stupeň školy, tím menší je „mechanizace“ vyučování a tím více se může uplatňovat svobodná tvořivost učitele. Proto vzdělání učitelů středních škol v oblasti pedagogické by mělo být obsažnější a hlubší.“⁵³

Podle Lindnera systém, který v českých zemích v oblasti vzdělávání učitelů byl nastaven, znamenal pouze zmatek a přílišnou nesystematičnost. To co měl budoucí učitel zvládnout během svého studia bylo příliš neuspořádané. Chyběla větší specializace. To byl jeden z cílů Lindnera v oblasti vzdělávání učitelů. Aby každý učitel měl svoji specializaci. „Jedno z východisek spatřoval v tom, aby zlepšený učební plán vycházel z matematiky a pedagogiky jako osy celé výuky...Naproti tomu složka pedagogické přípravy, zejména praktické, byla na poměrně dobré úrovni.“⁵⁴

Lindner proto vydal v roce 1880 požadavky na změnu ve výuce učitelů, ve kterých navrhl nové uspořádání předmětů, kdy se budoucí učitelé měli nejdříve vzdělávat teoreticky a teprve následně prakticky. Na základě těchto požadavků byl vydán v roce 1886 status učitelských ústavů.

Výše jsem se zmínil o snaze Lindnera zlepšit přípravu učitelů základních škol. Lindner se však věnoval také vzdělávání učitelů pro střední školy. Systém, který fungoval Lindner podrobil výrazné kritice. Na filosofické fakultě nemohli studovat učitelé obecných škol a absolventi učitelských ústavů, kteří neprošli školou latiny, řečtiny a vyšší matematiky. Systém byl proti pedagogizaci fakulty.

„G. A. Lindner jako kritik dvoukolejnosti přípravy odborné v aprobačních předmětech, která zcela jednoznačně ovládala celkové ovzduší filozofické fakulty,

⁵² CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 46

⁵³ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 47

⁵⁴ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 50

a přípravy psychologicko-pedagogické, v níž i po úpravě studia v r. 1884 převládaly v praxi disciplíny filozofické, vyvíjel snahu o sblížení obou. Počínaje publikací o ideji vysoké školy pedagogické z r. 1874 až po sborník pedagogického semináře z r. 1886 je tato snaha prostoupena úsilím o budování cvičných, příp. experimentálních škol jako nástroje sblížení teorie a praxe. Budoucí učitel středních škol by se měl v duchu Sokratově prokousat uměním porodní báby v pedagogickém slova smyslu.⁵⁵

Program studia měl být následující. Student měl během tří let projít studiem psychologie, logiky, etiky, pedagogiky, dějin pedagogiky a praxí ve formě praktika. Následovat měla jednoroční praxe. Každý ze studentů si mohl zvolit dobrovolně, jakou přednášku chce absolvovat. (Cach a Dvořák, 1970) Bezesporu roční praxe měla být pro absolventa tříletého vzdělávacího programu velmi užitečná a prospěšná. Dosavadní zavedený postup, kdy student hned po studiu nastoupil na některou školu a bez sebemenší praxe měl učit nebyla pro Lindnera přijatelná. Tuto situaci nazýval pedagogickým naturalismem. „Lindner spatřoval cíl pedagogia při universitě v rozvíjení pedagogické teorie. Přitom ostře vystupoval proti planému teoretizování....Spíše se klonil ke kombinování praxe v dobře vybavené cvičné škole s praxí v dalších školách universitního města a s exkurzemi kandidátů učitelství do škol a výchovných institucí v okolí.“⁵⁶

Obrovským Lindnerovým přínosem je zavedení pedagogického semináře. První kroky učinil v roce 1876 společně s Willmanem a Durdíkem, kdy sepsali text *Statutu pedagogického semináře při české univerzitě*, který byl v roce 1882 schválen. K zavedení semináře následně napsal Lindner další texty – *Stanovy pedagogického semináře při c.k. české univerzitě v Praze*, *O významu pedagogického semináře při univerzitě* a další. „Lindnerem byla nastoupena cesta nového vztahu vědeckopedagogického pracoviště k učitelstvu a jeho hnutí, a to v Čechách i na Moravě. Cesta, jež vede k dalším profesorům a docentům v období před první světovou válkou, v období předmnichovské ČSR a zejména v období po druhé světové válce. Lindner byl naprostou většinou učitelstva základních škol a postupně i škol středních uznáván za představitele pokrokového

⁵⁵ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 113-114

⁵⁶ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 57

světového názoru a pilného vědeckého pracovníka.⁵⁷

Tímto se Lindner stal předchůdcem universitních extenzí, cyklů přednášek vysokoškolských pedagogů pro široké vrstvy posluchačů.

Lindner se ve své činnosti nevěnoval pouze vzdělávání učitelů, ale snažil se také vzdělávat vedoucí pracovníky školské správy. „Tím v podstatě obsáhl celou oblast vzdělávání učitelstva a určil jí jednotnou koncepci na základě spojení teorie s praxí v oblasti pedagogických věd a na základě spojení výsledků vědních oborů společenskovědních a přírodovědních se vzdělávacím obsahem jednotlivých stupňů školské soustavy.“⁵⁸

Ve stručnosti se zmíním o sociální pedagogice. Spojení Lindnera a sociální pedagogiky budu rozebírat v dalších kapitolách. Obecně lze říci, že Gustav Adolf Lindner je považován za zakladatele české sociální pedagogiky. On sám sociální pedagogiku zmiňuje ve svém nedokončeném díle *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Lindner díky svému dílu vytvořil určité základy pro rozvoj sociální pedagogiky u nás. Lindnerovo sociální stanovisko lze vyčíst například z jeho vnímání vychovatelství. V díle *Encyklopaedisches Handbuch der Erziehungskunde* se sociální problematice Lindner také věnuje. Lindner je přesvědčen, že sociální bída je také problém pedagogický. „Povznést lidstvo z bída a nouze znamená osvětit je, vychovat. Tak prý se stává sociální otázka přítomnosti pedagogickým problémem.“⁵⁹

A jaký byl ve skutečnosti Lindner jako učitel? Vyznačoval se klidným projevem, byl trpělivý, spravedlivý, nestranný, dobrotivý. „Kázeň udržoval svým chováním, bez příkrého vystupování...V klasifikaci nebyl příliš přísný, svých předmětů nenadnášel, neklada tolik váhy na vyučování, ač sám byl přesný. Usmíval se jako aristokrat, o veselosti mluvil, ale obyčejné společenské veselosti neměl. A váží zajisté shodný úsudek dvou zkušených starců, že žádný žák nemůže proti němu nic špatného říci.“⁶⁰ Lindner svým

⁵⁷ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 46

⁵⁸ CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 114

⁵⁹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 71

⁶⁰ KRÁL, Josef. *Studie o G. A. Lindnerovi*. Bratislava: Filozofická fakulta University Komenského, 1930, s. 61-62

zajímavým výkladem dokázal strhnout žáky, kteří si díky jeho výkladu dokázali zamilovat studium. „Mužové, mající již uděláno proti záchvatům sentimentality, mohou se při vzpomínce na svého někdejšího profesora Lindnera umluvit nadšením.“⁶¹

Lindnerův pedagogický odkaz je neskutečně bohatý a vyzrálý. Na jeho dobu v mnoha myšlenkách nadčasový. Jeho přínos pro českou pedagogiku je naprosto mimořádný a bezesporu je po Komenském druhým nejvýznamnějším českým pedagogem. Závěrem jeho citát: „Pravá škola musí vychovávat v duchu doby a pro zájmy svého národa.“

3.2 Filosofické myšlenky

Lindner považuje filosofii za základ všech věd. Svoji filozofii nachází v díle Herbarta. Inspiroval se také Darwinem nebo Spencerem. Lindner říká: „Filosofie je věda, která povstává prostým zpracováním pojmů za účelem nesporného, všechny ostatní vědy doplňujícího názoru světového.“⁶² Podle Lindnera tedy z filosofie vycházejí ostatní vědy. Lindner se postavil proti idealistické filozofii. Staví se proti Schellingovi, Hegelovi nebo Aristotelovi. Podle Lindnera by měla filosofie vycházet z faktů. Stejně tak je proti materialismu. Z toho nám vyplývá, že Lindnera můžeme považovat za empirického realistu. „Základem poznání je empirie, jež vniká smysly do vědomí, původně čistého jako nepopsaný papír. Ale proti smyslové zkušenosti stojí rozum jako mohutnost ideí. Ideje pak jsou nejvyšším předmětem poznání.“⁶³

Lindner se ve své filosofii dále hlásí k Baconovi a Komenskému a k jejich metodám induktivním, které jsou podle Lindnera jediné správné. Filosofie podle Lindnera směřuje k jakési objektivní filosofii, která bude mít jasné, pevné a nezvratné věty. Mluví zde o Fechnerově zákonu, Herbartově dynamice, Millově indukci nebo o Darwinově větě biologické. Z těchto se následně vybuduje eksaktní filosofie. (Uher, 1923)

Lindner přimknul k filosofii další vědy. Především etiku a estetiku. I náboženství je podle Lindnera jakýsi doplněk filosofie.

⁶¹ KRÁL, Josef. *Studie o G. A. Lindnerovi*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského, 1930, s. 62

⁶² UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 6

⁶³ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 10

Co se týká rozdělení filosofie, dělí ji Lindner na filosofii teoretickou a praktickou. Teoretická filosofie (metafyzika) se zabývá reálným světem. Tuto filosofii dělí ještě na obecnou a zvláštní. Do teoretické filosofie patří noetika, metafyzika a logika. Do filosofie praktické řadí estetiku a etiku. (Král, 1929)

Obecně lze říci, že Lindnerova filosofie měla určitý vývoj. Nejdříve byl zastáncem herbartismu, kdy pak následně směřuje svoje myšlenky k pozitivismu. Nicméně nikdy se nezbavil vlivu Herbarta. Stojí tedy uprostřed obou těchto směrů.

3.3 Myšlenky psychologické

Lindner byl dále vynikajícím psychologem. „Psychologie byla první disciplína filosofická, která Lindnera více zaujala už na filosofii, která byla z předmětů první jeho činnosti učitelské v Jičíně a kterou první zpracovával vědecky.“⁶⁴ Opět je nutné říci, že ve své psychologii vychází z Herbarta. Lindner rozeznává racionální psychologii, která je součástí filosofie a empirickou psychologii, která je založena na zkušenosti. „Jako základ empirické psychologie stanoví správně pozorování (pozorování sebe, vlastní pozorování jiných, vlastní sebepozorování jiných osob, pozorování jiných lidí jinými lidmi) a pokus.“⁶⁵ Obě psychologie se liší metodou, neboť racionální psychologie využívá metod deduktivních a empirická psychologie naopak metod induktivních.

Lindner bere psychologii jako vědu o zkušenosti, nazývá ji také „vědou o duši“. Hledá vysvětlení duševních jevů. Hledal vysvětlení ve fysiologických dějích, proto zkoumal stavbu nervstva.

Lindnerova psychologie by měla být založena na vědeckosti. Lindner ve své práci rozebírá duši a tělo. Duše je jako vnitřek, tělo je jako vnějšek. Problém duše a těla se prolíná velkou částí Lindnerova života. I vysvětlení těchto dvou pojmů a poměru mezi nimi u Lindnera má určitý vývoj. Nejdříve se přiklání k monismu Herbarta, následně ho zavrhuje stejně jako dualismus. Lindner se přiklání k pojmům duše a hmota a konstatuje, že existují jevy duševní a hmotné, které se nedají srovnávat.

⁶⁴ KRÁL, Josef. *Studie o G. A. Lindnerovi*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského, 1930, s. 132

⁶⁵ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 22

Další psychologické pojmy jako jsou představy nebo vědomí Lindner nejdříve vysvětloval stejně jako Herbart. Nicméně podrobným zkoumáním dochází k jiným názorům. Během svého psychologického zkoumání si však udržel Herbartův názor na pojem nevědomých představ. Lindner byl ve své psychologii ovlivněn znovu také Spencerem a Darwinem, zejména ve výkladu smyslů. Lindner postupně přichází na to, že fyziologie je pro psychologii nepostradatelná.

Lindnerova psychologie byla nejdříve silně ovlivněna Herbartem, po návratu do Čech na něho velmi zapůsobil Darwin, vliv na něho měli také Spencer nebo Bain. Psychologické myšlenky v případě Lindnera zažily opravdu velmi zajímavý a pestrý vývoj. Lindner si udržel psychologické pojmy, ale vysvětlení těchto pojmů během svého života pod vlivem různých směrů měnil. „Je zřejmo, že Lindner šel s dobou, že se neuzavíral pokroku vědeckému, že dovedl ocenit nové myšlenky a pojat je do svého myšlení. Duch vědecký, jenž by se byl jistě dopracoval pozoruhodných výsledků na nastoupené správné cestě. V dějinách české psychologie mu patří místo jako přechodnému členu od staršího herbartovského období v psychologii k novějšímu, jež vypracoval prof. Krejčí.“⁶⁶

3.4 Myšlenky sociologické

Poslední vědou, kterou se Lindner zabýval, je sociologie. I v sociologii je patrný určitý vývoj myšlenek Lindnera. Hlavní sociologické myšlenky Lindnera jsou obsaženy v díle *Ideen zur Psychologie der Gesellschaft, als Grundlage der Socialwissenschaft*. Zejména v německé sociologii je toto dílo velmi známé a důležité. Ne ve všech otázkách se ztotožňuje s Herbartem. Na Lindnerových myšlenkách je opět vidět vliv Darwina. Od Herbarta se odklonil ve stanovení pojmu společnost. „Společnost je dle Lindnera vyšší potencií individuálního lidského bytí. Poměr reciprocit mezi jedincem a universem je kosmickým zákonem... Vystihnout zákonitost dění ve společnosti je úkolem sociální psychologie.“⁶⁷ Výše uvedená kniha se skládá ze tří částí – společnost jako sociální organismus, společnost jako bytost představivá a společnost jako volní bytost.

Lindner rozebírá člověka jako individualitu a společnost, jejímž prvkem je každý

⁶⁶ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 37

⁶⁷ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 38

z nás. Každý člověk má určitý vývoj, který se uskutečňuje prostřednictvím společenského styku, kdy základním společenským stykem je soužití v rodině.

Ve druhé knize mluví Lindner o společenském vědomí. „Společenské vědomí se tvoří tím, že duševní stavy členů společnosti vstupují ve vztah jako představy v individuálním vědomí...Společenské vědomí obsahuje ony duševní stavy, jež jsou členům společnosti následkem vzájemného styku společny. Nositel sociálního vědomí je společnost sama, t. j. souhrn jejích členů, pokud jsou účastni okruhu společných představ.“⁶⁸

Lindner v této části dále rozebírá pojem společenská apercpece. To je vláda většiny nad menšinou. Většinové názory společnosti působí na jednotlivé osobnosti a mluvíme o sociální výchově. Dále rozebírá pojem společenská asociace, jež upravuje poměry mezi lidmi.

V poslední knize se Lindner věnuje společnosti jako volní bytosti. Mluví zde o idejích, což jsou určité normy, jež mají řídit vůli lidí. Aby vznikla rovnováha ve společnosti, slabší vůle lidu se přidává k silnější vůli. Dohromady pak vzniká stát jako organická jednotka.

Lindner používá pojem mravní ideje, které mají vliv na společnost. Existuje idea dokonalosti, což je pravá idea společnosti, která vede k pokroku a k vývoji. Dále aplikuje ideu práva jako základ mravní rovnováhy ve společnosti, ideu spravedlnosti, kdy žádá rovnoměrné rozdělení práv a statků, ideu blahovlnosti, která má přinést štěstí a blahobyť. Lindner ovšem nemyslí ideje komunistického systému. (Uher, str. 43)

„Cílem společenského vývoje je oduševnělá společnost, t. j. taková společnost, kde každý člen je proniknut vědomím prospěchu celku. Stíny, které lpí na pokroku, jsou následkem nedostatku mravního oduševnění společnosti...Z tohoto hrubého náčrtku Lindnerova postupu myšlenek je patrné, jak myšlenky o vývoji společnosti jsou blízké myšlenkám výchovným, jak tvoří jejich podklad a rámec, do něhož možno zasadit hodně hluboké přemítání o výchově jedince. Poměr jedince k celku, vzájemné vlivy obou, jež jsou částí dění vůbec, dávají Lindnerovi stanovisko, s něhož je mu umožněn filosofický

⁶⁸ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 41

pohled na základní otázky pedagogické.“⁶⁹

Nejen Herbartem a Darwinem byl Lindner ovlivněn ve své sociologii. V jeho myšlenkách můžeme nalézt i určité stopy dalších autorů. Jmenuji především Lazaruse, Waitzeho, Lotzeho, vzdáleně se v Lindnerových myšlenkách ocitá Hegel.

I v případě sociologie se setkáváme u Lindnera s určitým vývojem jeho názorů, které se postupně více blíží k názorům Spencera. Hlavní změna v myšlení Lindnera je patrná v jeho *Paedagogice*. „Lindner se tu snaží vývojového principu, nalezeného Darwinem a Spencerem, jenž se ukázal tak plodným pro mnohé obory vědeckého bádání, zejména pro vědy přírodní, využít pro systém pedagogický.“⁷⁰ Zde Lindner dává jasný signál, že jedinec je součástí společnosti, že jak se vyvíjí společnost jako celek, vyvíjí se také každý jeho člen. „Teprve sociologie opírajíc se o mravní statistiku, psychologii společnosti, nauku o vývoji a podobné vědy, postavila nás na pravé stanovisko, hlásajíc velikou nauku, že člověk jednotník jest toliko jedinou buňkou v organismu společnosti, že jeho život je toliko životem tohoto společenského celku, alespoň pokud se týče veškerých úkonů duchových a kulturních, v nichž se nadřaděnost bytosti lidské jeví.“⁷¹

Sociologie měla pro Lindnera velký význam, i co se týká propojení s pedagogikou. Pro Lindnera byla totiž společnost jedním z hlavních prostředků výchovy jedince. I vzdělanost je výsledkem společenského jednání.

⁶⁹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 43-44

⁷⁰ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 48

⁷¹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 5

4 PŘEDCHŮDCI GUSTAVA ADOLFA LINDNERA

Samozřejmě nejznámějším předchůdcem Lindnera byl a je Jan Amos Komenský, kterému v této kapitole věnuji největší pozornost. Dále jsem se zaměřil na Jana Kocína z Kocínova, Aleše Vincence Pařízka, Ferdinanda Kindermanna a Jakuba Jana Rybu. Výběr těchto pěti osobností považuji vzhledem k jejich myšlenkám za opodstatněný. Každý určitou měrou podobně jako Lindner přispěl k rozvoji českého školství a pedagogiky.

4.1 Jan Amos Komenský

Jan Amos Komenský jako nejvýraznější osobnost české pedagogiky a jedna z největších osobností světové pedagogiky si zaslouží, aby v této části mé práce dostala největší prostor. „Učitel národů“ si to jistě zaslouží.

Jan Amos Komenský se narodil 28. března 1592 v mlynářské rodině v Nivnici. Ve dvanácti letech mladý Jan osiřel. Ujala se ho jeho teta a dočasným domovem se mu stala Strážnice, kde také začal chodit do školy. O rok později začíná pro Komenského první z mnoha utrpeních, kterými ve svém životě prošel. Strážnice byla vypleněna a Komenský přišel o domov.

Dalších studií se Komenský dočkal až v roce 1608, kdy začal navštěvovat bratrskou školu v Přerově. Následovala studia v Herbornu a v Heidelbergu, kde úspěšně dovršil teologické vzdělání.

Po skončení studií se vrátil zpět na Moravu a začal vyučovat na bratrské škole v Přerově. V roce 1616 byl vysvěcen na kněze a o dva roky později se stal správcem školy a bratrského sboru ve Fulneku. Byla to šťastná léta pro Komenského, který se ve Fulneku oženil. Šťastný život Komenského se záhy změnil po Bílé hoře. „Ten byl přerván krutými následky, jež pro evangelíky měla nešťastná porážka bělohorská. Komenský, který se nevzdal víry svých otců, musel prchat a po léta se ukrývat před persekucí, jíž byli vystaveni představitelé nekatolických církví, tedy i Jednoty bratrské. Když ke všemu morová epidemie zahubila jeho ženu i oba syny, uchýlil se do Čech, kde se skrýval na panství Karla st. ze Žerotína.“⁷² Během tohoto pobytu se Komenský podruhé oženil.

⁷² CIPRO, Miroslav. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha: M. Cipro, 2001, s. 263

V roce 1628 opouští Komenský rodnou vlast a vydává se s rodinou do polského Lešna. Zde působil jako rektor gymnázia. A začal psát svoje nejvýznamnější pedagogická díla.

Komenský část svého života strávil také ve Švédsku a v Blatném potoku, aby se vždy vrátil zpět do Lešna. Během těchto let potkaly Komenského další rány osudu. Nejdříve byl schválen vestfálský mír, který navždy uzavřel exulantům cestu zpět do vlasti. V roce 1656 bylo Lešno vypáleno a on ztratil celý svůj majetek, včetně toho nejcennějšího, části svých knih. Následně odchází Komenský do holandského Amsterdamu, kde strávil posledních 16 let svého života při práci na svém pedagogickém díle. Jan Amos Komenský umírá 15. listopadu 1670 v Amsterdamu a o týden později je pohřben v Naardenu. Odešla nejvýraznější osobnost české pedagogiky, která byla po celý svůj život zkoušena těžkými ranami osudu a která i přes tyto těžké pohytky zanechala svojí pedagogickou činností nesmazatelnou stopu v dějinách české společnosti.

Nyní se budu věnovat dílu Jana Amose Komenského, které je neskutečně bohaté. Psal spisy náboženské, filozofické, všenápravné a pro nás nejdůležitější pedagogické. Byl literárně činný již od svých studií a ve své činnosti pokračoval po celý svůj život. Není možné uvést všechny jeho spisy, proto se zaměřím jen na ty nejvýznamnější a s pedagogickou tematikou. Jeho prvním pedagogickým spisem byly *Pravidla snazší mluvnice*. Nejvýznamnějšími spisy z oblasti pedagogiky a didaktiky jsou *Didaktika*, *Informatorium školy mateřské*, *Brána jazyků otevřená*, *Svět v obrazech*, *Škola hrou* a *Pravidla školy dobře spořádané*.

Didaktiku napsal nejprve Komenský česky, později ji zpracoval také v latině. „Její obsah se netýká jen vyučování, ale výchovy vůbec, takže ji můžeme charakterizovat jako první novodobý systematický spis pedagogický, zabývající se cíli a úkoly výchovy a vyučování, jejich obsahem, metodami i celkovou organizací vzdělávacího systému.“⁷³ Tento spis se stal vzorem prakticky pro všechny budoucí pojednání o výchově.

O předškolní výchově píše Komenský v díle *Informatorium školy mateřské*. Tento spis je určen především matkám, jak by měly pečovat o své děti od narození až po období školní docházky.

⁷³ CIPRO, Miroslav. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha: M. Cipro, 2001, s. 263

Jazykovému vyučování věnoval Komenský dílo *Brána jazyků otevřená*. Jedná se o dílo inspirované vlastními zkušenostmi z výuky latiny. Při tvorbě této učebnice uplatnil pedagogické zásady vyložené v *Didaktice*. Učebnici *Brána jazyků otevřená* později přepracoval v obrázkovou učebnici *Svět v obrazech* a také do divadelní podoby s názvem *Škola hrou*. Tato divadelní hra se stala užívanou metodou při vyučování a používá se dodnes.

V díle *Pravidla školy dobře spořádané* vytvořil Komenský ucelený systém vyučování.

Je důležité se také zmínit o pedagogických idejích Komenského, které ve své podobě v mnoha případech jsou stále živé a uplatňují se i v současném školství. „Jeho výchovná koncepce je založena na dvou základních principech – demokratismu a encyklopedismu.“⁷⁴ Dále jeho myšlenky jsou vedeny v duchu univerzalizmu a jednotnosti. Komenský v demokratickém duchu hlásal, že vzdělání má být přístupné všem bez rozdílu věku a pohlaví. Můžeme tak říci, že je průkopníkem vzdělávání dospělých a starších lidí a tímto svým názorem jednoznačně předešel dobu, neboť andragogika a gerontagogika vznikly o mnoho let později.

Komenský byl velkým příznivcem přirozenosti výchovy. Žádná výchova neměla probíhat násilně. Nicméně nevyklučoval kázeň ve výchově. Komenský přirovnával absenci kázně ve výchově takto: „škola bez kázně je mlýn bez vody“.

Dalším typickým znakem je názornost vyučování. Zde je typickým příkladem jeho učebnice *Orbic pictus* nebo *Škola hrou*, ve kterých názorně ukazuje výuku jazyků.

Ve své pedagogice dále uplatňoval princip postupnosti. Komenský jasně říkal, že by se mělo postupovat od jednoduššího ke složitějšímu, od bližšího ke vzdálenějšímu, od snazšího k obtížnějšímu.

Dalším principem Komenského pedagogiky byla systematičnost. Byl to právě Komenský, kdo se zasloužil o organizaci školního roku. Dále Komenský navrhl systém přestávek a prázdnin. Škola měla být rozdělena na jednotlivé třídy. Měl by být vytvořen

⁷⁴ PODLAHOVÁ, Libuše. *100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 13

také systém v učební látce. Škola by měla mít svůj daný vývoj. Na mateřskou školu měla navazovat škola obecná, následovat měla škola latinská a vrcholem byla akademie.

Komenský byl také zastáncem znalosti cizího jazyka. Položil zcela nové zásady pro jazykové vzdělání. Systém vzdělání rozdělil na čtyři stupně. Žák měl nejdříve zvládnout základy jazyka, později se měl naučit stavbu jazyka, následně měl zvládnout stylistické zvláštnosti jazyka a nakonec žák poznal barvitost jazyka v podobě různých stylů. Nástrojem jazykového vzdělání byly texty, slovníky a mluvnice. (Jůzl, 2010)

Otázka spojení Komenského se sociální pedagogikou je v tomto případě spíše okrajová. Komenský dokázal ve své pedagogické činnosti obsáhnout neskutečně široký záběr, nicméně je zřejmé, že se nejednalo o sociální pedagogiku v pravém slova smyslu. Ovšem jeho názory na spojení výchovy a vzdělání jsou z velké části obsahem sociální pedagogiky. „Závěrem je možno se ztotožnit s myšlenkou, že ve škole, dílně lidskosti, má učitel zušlechtit správnou výchovou dobrou přirozenost člověka, neboť bez vzdělání upadá nejen člověk, ale i svět.“⁷⁵

Spojení Komenského a Lindnera je naprosto zřejmé. Lindner ve své pedagogické činnosti často navazoval na principy uvedené v Komenského *Didaktice*. Komenský byl pro Lindnera bezesporu velkým vzorem. O úctě Lindnera ke Komenskému svědčí také fakt, že mu Lindner věnoval prostor ve své literární tvorbě a napsal dílo *Život J. A. Komenského*. Vše vystihují následující slova. „Činíce tak, chceme z naší strany přiložit jeden list ku věnci úcty, kterým naše osvícené století ozdobilo památku velikého muže, cítíce se bohatě odměněni, když těmito listy něčím přispějeme k porozumění idejím a snahám slavného pedagoga a nejlepšího člověka.“⁷⁶

4.2 Jan Kocín z Kocínova

Jan Kocín se narodil v roce 1543 v Písku. Patří tedy k představitelům českého školství doby předkomenské. Tento humanista, spisovatel a překladatel byl velkým vlastencem a ve své době byl velmi váženým člověkem. Studoval na pražské univerzitě a stal se bakalářem svobodných umění. Byl vychovatelem šlechtické mládeže na jejich

⁷⁵ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 14

⁷⁶ CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 82-83

studijních cestách. Působil v Itálii, Francii a v Německu. Kocín se vzhledl ve výukových metodách štrasburské akademie a snažil se je prosazovat i u nás. Z tohoto důvodu vydal ještě ve Francii Aristotelovu *Rétoriku*. Po návratu do Čech se stal písařem na Menším městě Pražském. Pokračoval také ve své literární tvorbě. Jeho první samostatné dílo má název *Školní nástin politické vycvičenosti*. Jeho nejznámějším dílem byla stať *Abeceda pobožné manželky a rozšafné hospodyně*. Tento spis vydal Daniel Adam z Veleslavína, který byl velkým přítelem Kocína. Téma stať se věnuje postavení ženy ve společnosti, kdy Kocín dává návod, jak by žena měla vystupovat.

Je pravda, že myšlenky Kocína nebyly příliš novátorské, spíše čerpal z různých zdrojů, ale snažil se vždy k těmto myšlenkám dát něco nového, moderního. Můžeme říci, že jeho mravoučné spisy z oblasti výchovy jsou velmi blízké dnešnímu předmětu sociální pedagogiky. Jan Kocín zemřel v roce 1610.

4.3 Aleš Vincenc Pařízek

Tento pedagog, filosof a teolog se narodil 10. listopadu 1748 v Praze. Navštěvoval jezuitskou školu a v roce 1765 vstoupil do dominikánského řádu. Studoval ve Znojmě, v Brně a v Praze. Byl vysvěcen na kněze. Dalšího vzdělání získal na pražské c.k. normální škole, kde si doplnil svoji erudici o pedagogiku a katechetiku. Pak působil jako učitel na vzorné škole malostranské, aby se v roce 1783 stal ředitelem normální školy v Klatovech. „Během 10letého působení v Klatovech se zasloužil o rozkvět školy, v učitelské přípravce, kterou otevřel při škole, připravil desítky adeptů učitelství. Jeho zásluhy byly oceňovány, v klatovských zkušebních programech se dochovala pozitivní hodnocení od mnoha vizitátorů.“⁷⁷ Díky své činnosti si vysloužil místo ředitele normální školy v Praze, kde působil nepřetržitě 32 let až do své smrti.

Byl také členem dvorské komise studijní a snažil se o zlepšení výuky počtů a o zvýšení učitelských platů. Jeho dalším úspěchem bylo zavedení industriální výchovy. Tato výchova zahrnovala například zahradnické práce, práce s kolovratem, paličkování a další. Byl také činný na poli zlepšování učebních plánů a učebních příruček. V roce 1802 se stal doktorem teologie a o devět let byl jmenován děkanem teologické fakulty pražské

⁷⁷ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 153

univerzity. Jeho činnost byla oceněna několika vyznamenáními. „Co se týče jeho obecných a odborných postojů, náležel k pedagogickým osvícencům a filantropům...Byl stoupencem a spolupracovníkem Ferdinanda Kindermanna.“⁷⁸

Pařízek byl velmi činným spisovatelem. Tématika jeho spisů byla zaměřena na oblast náboženství, historii, pedagogické metodiky, vyučovacích metod, didaktických otázek vyučování nebo teoretických pedagogických otázek. Jeho hlavním pedagogickým spisem byla adaptace Felbigerova díla, které se věnuje učitelům a dává jim návod, jak vyučovat. Stejně téma měl spis *Nárys dokonalého školního učitele pro budoucí venkovské učitele*. Významným dílem své doby byl také spis *Pravidla české dobropisemnosti*, který sloužil jako příručka pro učitele.

Pařízek onemocněl smrtelnou plicní chorobou, která se u něho projevila již ve čtyřiceti letech. Na následky této nemoci zemřel 17. dubna 1822 v Praze.

Pařízkova tvorba se v pedagogických otázkách věnuje učitelskému povolání. Tím je podobný právě Lindnerovi. Nejen v tomto spatřuji podobu s Lindnerem. Pařízkova snaha o zlepšování učebních příruček a učebních plánů je také podobná Lindnerovým snahám.

4.4 Ferdinand Kindermann

Ferdinand Kindermann se narodil 27. září 1740 v Království u Šluknova. Proslul jako osvícenský kněz, pedagog a reorganizátor nižšího školství v Čechách. Byl také zakladatelem industriální školy.

Po základní škole studoval Kindermann gymnázium v Zaháni, kde také působil jako choralista ve zdejší klášterě. Dále studoval v Praze filozofii a teologii. V roce 1765 byl vysvěcen na kněze. Ve svých studiích pokračoval a nakonec se stal doktorem teologie.

Chápal výchovu a vzdělání jako základní povinnost státu a právě na vzdělanosti závisí bohatství a štěstí státu. Chtěl se svými činy postarat o lepší obraz školství a pedagogiky. Stal se děkanem v Kaplicích a založil tam také školu pro základní vzdělávání všech dětí bez jakýchkoliv rozdílů. V této otázce byl velmi úspěšný. „R. 1775 byl Kindermann pověřen organizací školství v celých Čechách a vrchním řízením nově

⁷⁸ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 154

vybudované pražské normální školy. Již za dva roky na to působili na 500 místech učitelé, kteří prošli touto školou.⁷⁹

Ve svých metodách se inspiroval plně Felbigerem. Novinku, kterou vnesl do školství Kindermann, byla industriální výuka, která měla podporovat manuální zručnost studenta.

„V duchu svých názorů usiloval o osvobození chudých dětí od školného, o přidělování školních pomůcek zdarma. Byl zásadně proti verbální výchově a za základ výchovy považoval mravní výchovu...Jeho přínos je ve sféře školství, kde prosazoval, že otázka výchovy a vzdělání je otázkou sociální a úkolem státu a církve je prosazovat v praxi zákon lásky k bližnímu.“⁸⁰

Ferdinand Kindermann zemřel 25. května 1801 a je pohřben v Litoměřicích.

Podobnost Kindermanna s Lindnerem vidím ve snaze pozvednout vývoj školství v Čechách. Stejně je také pojetí Kindermanna a Lindnera v otázce pohledu na výchovu a vzdělání. Oba ji považují za zcela klíčovou v rozvoji státu. Stejně jako Kindermann považoval i Lindner ve výchově jako zcela zásadní otázku mravní výchovy.

4.5 Jakub Jan Ryba

Tento český hudební skladatel, spisovatel a učitel se narodil 26. října 1765 v Přešticích. Studoval na piaristické normální škole v Praze, později na piaristickém gymnáziu v Praze. Studium ale nedokončil a na přání otce začal navštěvovat učitelský kurz na malostranské normální škole. Po atestaci nastoupil v roce 1786 na místo školního pomocníka v Mníšku pod Brdy. O dva roky později se stal učitelem v Rožmitálu. Na tomto místě pracoval až do konce svého života.

„Rozsáhlé znalosti z mnoha oborů a pedagogické vzdělání včetně dokonalé znalosti školských předpisů a nařízení si prohluboval po celý život, a to jak vlastním studiem,

⁷⁹ CIPRO, Miroslav. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha: M. Cipro, 2001, s. 254

⁸⁰ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 98

tak např. v průběhu své návštěvy Prahy v roce 1792, kdy navštěvoval přednášky Aleše Vincence Pařízka na vzorné normální škole na Malé Straně.⁸¹

Jeho pedagogická činnost byla založena na výchově mravní, citové a estetické. Vyučoval trivium, dějepis, zeměpis a přírodopis. Nezbytnou součástí výuky by měl být zpěv. Ryba chtěl povznést české školství, zasazoval se o zavedení povinné školní docházky. Podobně jako Lindner se stavěl proti tělesným trestům, používal metody založené na pochopení učiva. Důležité bylo navození kladné atmosféry v hodině, nicméně vyžadoval od studentů kázeň. Zavedl také pravidelný rozvrh hodin. Ve své pedagogické činnosti byl ovlivněn Komenským a Rousseauem.

„Pečoval rovněž o zdraví dětí a dodržování hygieny. Velký význam přikládal pobytu dětí v přírodě. Měl mimořádně kladný vztah i k tělesné výchově, dokonce již v roce 1794 zavedl organizované koupání. Takto dokázal jednotlivé složky výchovy při výchově vesnických dětí spojit mimořádně organickým způsobem a v podobě, která může být vzorem i dnes.“⁸²

Rybův přínos je také v oblasti obhajoby učitelovy práce. Snažil se povznést tuto profesi výše na společenském žebříčku.

Jeho spisovatelská tvorba se věnuje především hudebnímu oboru. Napsal stovky skladeb.

Jakub Jan Ryba zemřel 8. dubna.1815. Jeho život skončil dobrovolně a je zřejmé, že těžká choroba ho připravila o několik let jeho tvůrčí dráhy.

Ryba je znám především jako představitel hudebního proudu. Jeho *Česká mše vánoční* je známá snad každému z nás. Ne mnoho lidí ale zná Rybu jako vynikajícího učitele. Jak je patrné z výše uvedených řádků, Ryba se velkou měrou zasloužil o rozvoj českého školství. Jeho metody, jeho obdiv Komenského a Rousseaua jsou typické také pro Lindnera. Oba skvělí pedagogové rovněž ve své činnosti obhajovali učitelskou profesi a chtěli jí dát vyšší společenskou prestiž.

⁸¹ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 174

⁸² PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 174

5 PEDAGOGOVÉ 19. STOLETÍ

V následujících řádcích přiblížím pět pedagogů 19. století. Jsou to tedy vrstevníci a současníci Gustava Adolfa Lindnera. Všichni níže uvedení pedagogové se výrazným způsobem podepsali na rozvoji pedagogiky a školství v 19. století. Mnohé jejich myšlenky byly námětem pro další pedagogy.

5.1 František Čupr

František Čupr se narodil 11. dubna 1821 v Chrasti na Chrudimsku. Byl významným českým filozofem, pedagogem a politikem 19. století. Studoval na gymnáziu v Litomyšli, následně v Praze filozofii a právo. V roce 1846 získal doktorát z filozofie. Neúspěšně se několikrát ucházel o učitelské místo na různých školách. Přijal tak místo profesora na malostranském lyceu a stal se docentem filozofie na univerzitě. Krátce působil na českém akademickém gymnáziu v Praze, ale byl propuštěn, když se gymnázium změnilo na německé. To urychlilo snahy Čupra o založení vlastní školy. Založil si výchovný ústav na Kolčavce. Dále otevřel soukromé české reálné gymnázium. Snahou bylo také otevření české vyšší dívčí školy, ale to se Čuprovi již nepodařilo.

Čupr se ve své činnosti zabýval školní psychologií a didaktikou. Je otcem nového oboru „speciální pedagogika zkumná“. „Od učitelů žádal uplatnění psychologického hlediska a chtěl mít pedagogické školy v každém krajském městě. Pro učitele škol městských a středních požadoval vzdělání gymnazijní a univerzitní. Novou školskou soustavu si představoval jako harmonický celek, vedoucí žáka po čtyřletých stupních od elementární školy až po školu vysokou.“⁸³ Čupr byl zastáncem ústavu učitelského, kde by budoucí učitel pod dohledem zkušených učitelů prošel odbornou praxí a složil praktickou zkoušku.

Jeho publikační činnost se objevovala především v časopisech. Psal především jazykové učebnice.

Čupr, který se také krátce angažoval v politice jako poslanec, zemřel 29. června 1882 v Praze. Patří mezi významné české pedagogy 19. století, kteří přispěli podobně jako Lindner k rozvoji českého školství.

⁸³ CIPRO, Miroslav. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha: M. Cipro, 2001, s. 99

5.2 Jan Ladislav Mašek

Pedagog, propagátor slovanské vzájemnosti a vedoucí učitelských organizací Jan Ladislav Mašek se narodil 28. února 1828 v Praze. Mašek studoval učitelský kurz v Písku a dále na učitelském ústavu v pražské Budči. Po studiích se stal učitelem v Čáslavi a posléze řídícím učitelem v Praze na Smíchově.

Jak jsem již zmínil, Mašek byl stoupcem slovanské vzájemnosti, v tomto duchu také bojoval za vzájemnost slovanských pedagogů. Při této příležitosti se stal redaktorem časopisu *Slovanský pedagog*. „Maškovým přičiněním byla oživena myšlenka slovanské vzájemnosti tak, že při Jednotě paedagogické založil odbor pro slovanské jazyky, který byl na Maškovu zakladatelskou počest nazván Maškova Škola slovanských jazyků.“⁸⁴

Mašek se také podílel na založení *Matice Komenského* a začal vydávat *Encyklopaedii paedagogickou*. Velkým přičiněním Maška v oblasti rozvoje českého školství bylo budování odborného školství u nás. Jednalo se především o průmyslové školy. O vysokém významu Maškovy práce svědčí také to, že byl zvolen prvním předsedou Zemského ústředního spolku učitelů v Čechách a byl také místopředsedou Matice školské.

Spisovatelskou činnost věnoval Mašek mládeži. Psal různé cvičebnice, čítanky a knihy pro mládež. Je třeba také zmínit, že redigoval též *Paedagogium*.

Jan Ladislav Mašek zemřel v Praze 9. ledna 1886.

5.3 František Jan Mošner

František Jan Mošner se narodil 25. července 1797 v Dolní Mrači u Benešova na Táborsku. Mošner byl především vynikajícím lékařem, ale přispěl také k rozvoji české předškolní výchovy.

Během svých studií nejdříve absolvoval Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, na téže univerzitě vystudoval lékařskou fakultu a stal se magistrem porodnictví. Po obhajobě své disertační práce se stal doktorem lékařství a chirurgie. Jako lékař působil na Konopišti, pak v Benešově. Jeho další kroky směřovaly

⁸⁴ PODLAHOVÁ, Libuše. *100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 147

do Olomouce, kde působil jako profesor na medicínsko-chirurgickém učilišti a zde přednášel především teoretické a praktické porodnictví. V Olomouci se ujal tzv. babické školy a díky jeho činnosti vychoval přes dva tisíce porodních babiček. Kromě samotné výchovy napsal také učebnici *Babictví čili Umění porodnické*, které překračovalo svojí dokonalostí hranice českého státu.

František Jan Mošner se postupně vypracoval v uznávanou osobnost, stal se profesorem porodnictví a také rektorem Františkovy univerzity v Olomouci.

Nejen v oblasti lékařství byl Mošner činný. Věnoval se také pedagogice, pro kterou napsal spis *Pěstounka čili vychovávání malých dětí mimo školu*. „V činnosti pěstunek spatřoval řešení výchovy, vzdělání a péče o hygienu u nejmenších dětí na vesnici a všude tam, kde nebylo možno zřídit pro ně opatrovnu...V *Pěstounce* je rozvinuta myšlenka přirozené, láskyplné výchovy v přirozeném prostředí.“⁸⁵

Mošnerovo dílo z pedagogiky patří bezesporu svojí náplní k sociálně pedagogickým směrům.

5.4 Jan Evangelista Purkyně

Český fyziolog, lékař, přírodovědec, ale také vynikající pedagog Jan Evangelista Purkyně se narodil 17. prosince 1787 v Libochovicích na Litoměřicku. Patří k našim nejpřednějším osobnostem. Svoje jméno dokázal proslavit mimo hranice českého státu.

Purkyně studoval na gymnáziu v Mikulově. Dále studoval na pražské univerzitě, kde získal doktorát medicíny. V roce 1823 se stal profesorem fyziologie na univerzitě ve Vratislavi. Světově proslulá je jeho buněčná teorie, díky které se stal jedním ze zakladatelů cytologie.

„Jeho všestranný génius však zasahoval i do literatury, výchovy a kultury probouzejícího se národa.“⁸⁶ Tak například přeložil do češtiny Schillera, do polštiny Čelakovského nebo psal do Časopisu českého Muzea. V roce 1848 byl jmenován doktorem filozofie a následně se stal jejím profesorem a vedoucím katedry a ústavu fyziologie.

⁸⁵ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 149

⁸⁶ CIPRO, Miroslav. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha: M. Cipro, 2001, s. 390

Již od studentských let ovšem Purkyně také přemýšlel o výchově dětí. Byl velkým čtenářem a obdivovatelem Pestalozziho. V mladém věku se věnoval otázce tělesné výchovy, která se podle něho měla stát rovnoprávnou složkou výchovného procesu ve škole. Již v této době smýšlel o systému výuky, na které o několik let později znovu navázal svojí statí *Akademie*. V této práci se zabýval organizací školského systému počínaje předškolní výchovou a končíc akademií. „Elementární školství chtěl specializovat podle lokálních potřeb – venkovské školy měly připravovat děti pro praktický život. Byl průkopníkem pracovní školy a opatroven, pečujících o děti v zastoupení pracujících rodičů.“⁸⁷ Chtěl navázat na myšlenky Pestalozziho a založit u nás výchovný ústav pro nadané žáky, kteří by se vzdělávali v matematice a v přírodních vědách. Propagoval také myšlenky Komenského. Dokonce díky své terénní práci objevil Komenského Didaktiku českou.

„J. E. Purkyně přispěl k obohacení českého pedagogického myšlení, k reformním snahám o modernizaci školského systému v polovině 19. stol. u nás a k propagaci originálních výchovných systémů, které se v Evropě utvářely jak v minulosti, tak u jeho současníků.“⁸⁸

Ač je Purkyně díky své práci znám především jako vynikající odborník v oblasti lékařství a fyziologie, nesmí se zapomínat ani na jeho odkaz pedagogice, který je neméně významný. Purkyně si jistě zaslouží, aby v této práci byl uveden jako význačný pedagog 19. století.

5.5 Tomáš Vorbes

Tento český pedagog se narodil 3. ledna 1815 v Dnešicích u Přeštic. Do svých šestnácti let byl vychováván doma a nenavštěvoval žádnou školu. Následně studoval na piaristickém gymnáziu a na vzorné škole v Praze. Po studiu působil na obecných školách, ale také jako profesor na Ústavě učitelském v Hradci Králové a v Praze. Zastával také funkci okresního školního inspektora.

⁸⁷ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 170

⁸⁸ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 171

Vorbesova práce je významně ovlivněna Komenským. Při své činnosti se zabýval vzděláváním českých učitelů, problematikou školního vyučování, školní výchovy nebo školní kázně. Jeho snaha směřovala k obrodě vychovatelství. Chtěl, aby nejen učitelé, ale i celý národ znal dějiny vychovatelství a vývoj školství u nás. V tomto duchu děлил pedagogiky na dobu předkřesťanskou a dobu křesťanskou.

Kromě obecných snah o rozvoj českého školství a vychovatelství se konkrétněji Vorbes zabýval problematikou metod vyučování čtení. „Tvrdil, že je nutné rozvíjet další metody, které jsou mnohem důležitější a vhodnější. Požadoval společnou výuku čtení a psaní, nikoliv oddělenou.“⁸⁹

Svoje myšlenky publikoval jak v časopisech, tak také knižně a zabýval se především otázkou metodiky čtení. Za svoji činnost byl oceněn zlatým záslužným křížem. Tomáš Vorbes zemřel v roce 1888 v Hradci Králové.

⁸⁹ PODLAHOVÁ, Libuše. *1+100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 236

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ROZBOR PAEDAGOGIKY NA ZÁKLADĚ NAUKY O VÝVOJI PŘIROZENÉM, KULTURNÍM A MRAVNÍM

Praktickou část bakalářské práce jsem zaměřil na rozbor nejznámějšího Lindnerova díla *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*.

Poslední Lindnerovo dílo patří k vrcholům jeho pedagogické činnosti. Bohužel zůstalo pouze rozpracováno. O publikaci mistrovsky sepsané Paedagogiky se zasloužil Lindnerův žák Josef Klika v roce 1888 v Roudnici. Vyšlo tak jedno z nejvýznamnějších děl 19. století v oblasti pedagogiky. Dílo, které svým rozsahem, svojí odbornou erudicí a širokým záběrem, předčilo o několik desetiletí svoji dobu. Je to doplněné vyučování a vychování podle přednášek z roku 1885/86, a zároveň poslední formulace Lindnerových pedagogických názorů.

Spis má 134 stran a skládá se ze sedmi částí – Lindnerova předmluva, úvod, základní pojmy vyučování, paedagogická dietetika a psychologie, účely výchovy, prostředky a metody výchovy a útvary výchovy. Součástí spisu je také doslov vydavatelův, poznámky vydavatele a abecední rejstřík. Každá část je pak následně rozdělena na jednotlivé paragrafy. V následujících řádcích se budu snažit o rozbor tohoto spisu. Pokládám ovšem za důležité se nejdříve podrobněji zmínit o Josefu Klikovi, kterému vděčíme za to, že *Paedagogika* spatřila světlo tohoto světa.

6.1 Josef Klika

Tento významný český pedagog a filozof převážně 19. století se narodil 27. ledna 1857 v Praze. Jak jsem již zmínil výše, byl nejbližším žákem Gustava Adolfa Lindnera. Celá jeho rodina zaslíbila svůj život učitelskému povolání. „Rodinné prostředí mělo jistě na mladého Kliku vliv a spolupůsobilo při výběru budoucího povolání, které se něj proměnilo v životní poslání.“⁹⁰

Klika studoval na vyšší reálce v Pardubicích, následně přešel na vyšší reálku do Kutné Hory. Zde studoval na paedagogiu, kterému řediteloval sám Lindner, který zde také přednášel. Zde je již patrný vztah Kliky a Lindnera. Mladý Josef Klika začal přispívat

⁹⁰ PODLAHOVÁ, Libuše. *100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, s. 103

svými články do časopisu Paedagogium. Klika byl u toho, když se u Lindnera začala projevat změna v postojích – jeho odklon od Herbarta a sklon k Darwinovi a Spencerovi. Studium Klika završil aprobační v matematicko-technickém oboru pro měšťanské školy. Jeho další kroky vedly do Prahy, kde studoval nejdříve na c.k. českém polytechnickém ústavu a následně také na filozofické fakultě.

Svoji učitelskou dráhu zahájil Klika na obecné škole jako odborný učitel, od roku 1897 se stává ředitelem chlapecké měšťanské školy na Novém Městě v Praze.

Obrovská zásluha Klikova tkví v tom, že vydal Lindnerovo nedokončené dílo *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Nesmíme ovšem zapomenout, že Klika vydal i další Lindnerovy práce.

Sám Klika vydal desítky knih, publikací, učebnic, didaktických pomůcek a metodických příruček pro učitele. Svoje práce zveřejňoval v Paedagogických rozhledech, v České škole nebo ve Školní dohlídce v mladoboleslavských Národních listech. Podílel se také na vydání Ottova slovníku naučného. Podobně jako Lindner byl obdivovatelem Komenského. A stejně jako jeho učitel vydal soubor knih o našem nejvýznamnějších učitelích.

Bohužel jeho učitelskou praxi vážným způsobem ovlivnila mozková příhoda a byla také příčinou jeho předčasné smrti 24. března 1906. V pouhých 49 letech odešla jedna z velkých osobností české pedagogiky konce 19. století. Je zřejmé, že jeho dílo zůstalo tímto náhlým skolem nedokončeno.

6.2 Předmluva Paedagogiky

Předmluvu k Paedagogice napsal Lindner v Potenštejně v květnu roku 1887, tedy pět měsíců před svojí smrtí. V předmluvě Lindner naznačuje a vymezuje zařazení pedagogiky mezi vědní obory. Přesto Lindner toto svoje vysvětlení doplnil. „Vychovatelství není předně žádnou vědou samostatnou, nýbrž opírá se kol a kol o celou řadu jiných základních věd, o psychologii, etiku, logiku, biologii, sociologii, historii atd., tak že není vůbec vědy, s kterou by se více méně nestýkalo. Nejprve musily tyto vědy

jistého stupně svého vývoje dospěti, nežli mohly přispěti paedagogice.“⁹¹

O pozdním a těžkém vzniku pedagogiky má Lindner jasno. Podle Lindnera bylo chybou, že se výchova a samotné vychovatelství špatně pojmově vymezilo.

V předmluvě se Lindner dále zmiňuje o autorech, kteří ho při utváření jeho myšlenek významným způsobem ovlivnili. Samozřejmě na prvním místě musím uvést Herbartovy názory. Právě v Herbartovi vidí Lindner to správné vymezení pedagogiky. Totiž pedagogika nemůže vycházet z představy, že základem je člověk jako jedinec, ale že základem je společnost, jejímž je člověk členem.

Nyní se dostávám k názvu díla, který říká: „nauka o vývoji přirozeném“. Tím myslí Lindner Darwinovu teorii. Základem výchovy je právě příroda. Darwin byl dalším člověkem, který výrazně ovlivnil myšlenky Lindnera.

Sociologové Comte a Spencer vnesli do Lindnerovy pedagogiky prvky kultury a etiky. „Skutek nepřetržitého vývoje trojím směrem, přirozeným, kulturním a ethickým, nedá se od té doby více popírati, a okazuje se vždy zřejměji, že odloučení výchovy od vývoje, paedagogiky od nauky evoluční jest nedovolenou abstrakcí.“⁹²

Lindner oceňuje a vyzdvihuje přínos a úlohu sociologie do oblasti pedagogiky. Díky tomuto ocenění můžeme skutečně říci, že Lindner je zakladatelem sociální pedagogiky u nás.

6.3 Kniha první – úvod

Úvod obsahuje čtyři paragrafy a věnuje se zejména pojmům vychovatelství a výchova. „Vychovatelství, vychovávání či paedagogika jest věda, jednájící o výchově či vychovávání.“⁹³ Výchova jako taková je podle Lindnera na jedné straně naukou, teorií, na straně druhé výkonem, praxí.

⁹¹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 3

⁹² LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 4

⁹³ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 7

V úvodu Lindner na základě výše uvedeného rozdělil pedagogiku na tři hlavní proudy:

- paedagogika filosofická (základní paedagogické pojmy)
- paedagogika theoretická (paedagogické poučky)
- paedagogika praktická (přímo v praxi – rodina, škola...)

Vedle těchto základních proudů uvádí Lindner ještě také paedagogiku historickou a statistiku. Historická paedagogika se vztahuje k věcem minulým a říká nám, že se bez znalosti těchto věcí neobejdeme v přítomnosti. Statistika naopak patří přítomnosti.

Je patrné, že Lindnerovo rozdělení pedagogiky neodpovídá dnešnímu dělení, dnešním pedagogickým disciplínám. Je to naprosto přirozené, protože pedagogika jako věda byla v Lindnerově době stále na začátku svého života. Teprve začínaly vznikat nové podobory pedagogiky, aby se v následujících letech či spíše v následujícím století uspořádaly v to členění, které známe z dnešních pedagogických knih.

Lindner se v úvodu dále věnuje vymezení pojmu výchova. Nicméně tomuto pojmu se bude věnovat i v dalších paragrafech. V § 2 vymezuje spíše výchovu obecně, ne tak z pohledu pedagogického působení na jedince. „Výchova vůbec jest spodobování se slabšího silnějším, nehotového poměrně hotovému, neuvědomělého uvědomělému, slovem: nedospělého dospělému, chovance vychovateli.“⁹⁴ Samozřejmě spodobování nedospělého jedince dospělým je, řekl bych, základním spodobováním. Je to základní výchova. Rodič vychovává své děti, snaží se jim vštěpit to, co je mu vlastní. Lindner vidí výchovu také v tom, že se člověk nějakým způsobem přizpůsobuje svému okolí, přizpůsobuje se společnosti jako celku. To je výchova v širším smyslu. Toto přizpůsobování je vlastně socializace jedince do společnosti.

6.4 Kniha druhá – základní pojmy vychovatelství

Jak již bylo vysvětleno výše, základní pedagogické pojmy začleňuje Lindner do oblasti pedagogiky filosofické. Základním pojmem je pro Lindnera vývoj jedince. Je to vývoj přirozený, který spočívá v postupné přeměně člověka z jednoho stupně do druhého.

⁹⁴ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 8

Zde se vrátím znovu k pojmu výchova. Lindner uvádí, že na jedince působí společnost. Výchova je vlastně také vývoj. Výchova probíhá, není to stav určité doby. Domnívám se, že vývoj jedince je pevně spjatý s výchovou. Jak se vyvíjí jedinec, je nějakým způsobem vychováván.

Vývoj jedince probíhá podle Lindnera podle dvou zákonů – zákon setrvačnosti a zákon proměnlivosti. Zákon setrvačnosti můžeme nazvat též zákonem dědičnosti. Člověk se vyvíjí na základě znaků svých předků. Na druhé straně je zákon proměnlivosti. Můžeme ho označit jako zákon působení vlivů okolí. Je důležitá harmonie obou těchto zákonů.

Lindner dále uvádí, že výchova probíhá přírodou. Každý z nás je součástí přírody, tudíž každý z nás je vychováván přírodou. To jsou ty zákony setrvačnosti a proměnlivosti. To je ta dědičnost a to přizpůsobování se svému okolí. Výchova přírodou je základ výchovy a trvá po celý život jedince. Příroda je tady totiž stále. „Příroda vychovává každého jedince jednak vnitřními vlohami, jimiž jej vystrojila, jednak vnějšími podněty, jimiž tyto vlohy k činnosti přivádí.“⁹⁵ Vlohy jsme zdělili, máme je v sobě, ale nejsou činné, v činnost je uvádí právě vnější podněty.

Je však zřejmé, že příroda jako výchovný činitel nestačí. Proto musí nastoupit další činitel. Jedná se o kulturu. Vše kulturní je umělé, nepřirozené, člověkem vytvořené. Ale je to nutné pro vývoj a výchovu jedince. Pomocí kultury člověk přetváří přírodu k dokonalosti. Pokud ji samozřejmě nezačne zneužívat, což se bohužel především v dnešní době stává pravidlem. Ale v době, kdy Lindner tuto svoji teorii psal, byla situace naprosto odlišná. Dnešní moderní člověk opravdu spíše přírodu prostřednictvím svých zásahů mnohdy ničí, než ji dotváří k dokonalosti. Proto Lindner tak úzkostlivě dbal na dodržování etických a mravních pravidel. To bohužel v dnešní době není již zcela běžné. Lidé vidí především svůj prospěch a neohlíží se na etiku či mravnost.

Ale vraťme se zpět k výchově. „Místo přírody přejímá do určité míry u člověka výchovu společnost. Společnost vychovává jedince tím, že jej připodobňuje své kultuře.“⁹⁶ Člověk je tvorem svobodným, volným. Liší se tím od zvířete, které je plně závislé na přírodě. Člověk není závislý jen na přírodě. Díky své volnosti, své svobodě může

⁹⁵ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 16

⁹⁶ NOVÁK, Josef. G. A. *Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 47

budovat svoji kulturu.

V § 12 Lindner uvádí velmi důležitou věc. Je zde uveden ten posun ve výchově. Lindner se domnívá, že budování kultury má za následek odloučení se od přírody. To vede lidi k nesamostatnosti. A zde nastupuje potřeba výchovy v užším smyslu. „Konečně z toho následuje nutnost' užšího spolčení. Boj s přírodou může být veden toliko ve společnosti, která počne odtud se organisovati. Organisace společnosti dána jest nová stolice vychovatelská, která až do jisté míry nastupuje na místo přírody...Vychování společenské podobá se pak přirozenému tím, že jest bezvědomé a bezúčelné“⁹⁷

Dostáváme se tedy k dalšímu výchovnému činiteli, kterým je společnost. Výchova ve společnosti probíhá tak, že se člověk připodobuje své kultuře. „Společnost připodobuje sobě a tím vychovává členy své dvěma prostředky, a to 1. společenským zřízením, 2. společenským obcováním.“⁹⁸

Domnívám se, že je na místě vysvětlit pojem obcování. Obcování je vlastně kontakt s lidmi. Ten probíhá nejvíce tak, že lidé spolu mluví. To není ještě úkol pro školu, mluvy se naučí jedinec v nízkém věku, když je v kontaktu se společností. Když spolu lidé mluví, dostávají se více do kontaktu, tím se více sdružují. Tím vzniká rodina, národ, společnost. Jediná rodina díky své přirozenosti může přežít občanské nepokoje.

Konečně se dostáváme k jádru věci, totiž k výchově v užším smyslu. K výchově, která nás tak zajímá. Výchova jako taková zde byla od počátku lidské civilizace, ale probíhala instinktivně, neuvědoměle. Teprve později se o výchově začalo mluvit, začala se tvořit vychovatelská teorie a výchova se postupně stala uvědomělou a účelnou.

„Výchova v užším smyslu je tedy úmyslné působení lidí dospělých na nedospělé k tomu konci, aby se těmto uvnitř jistého společenského kruhu dostalo onoho utváření, jež vyžaduje jich povšechně lidské ustanovení.“⁹⁹ Podle Lindnera výchova ale musí být v souladu s přírodou a společností. „Výchova v užším smyslu nedokáže ničeho, pokud jest

⁹⁷ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 24

⁹⁸ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 25

⁹⁹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 29

odtržena od přírody a společnosti – výchova jest všemohoucí, pokud dovede zmocniti se obou, stanouc se výchovou v širším smyslu.¹⁰⁰ Zde je opět vidět, jaký důraz kladl Lindner na společnost.

Porovnání současného pojetí pojmu výchova s Lindnerovým pojetím ukazuje, že jak Lindner, tak současná pedagogika, vnímají výchovu jako úmyslné, záměrné působení na jedince. Lindner zmiňuje působení dospělého na nedospělé. V současné pedagogice je samozřejmě brána výchova jako působení pedagoga na žáka. To je výchova intencionální. Na druhé straně může být výchova funkcionální. A to je výchova přírodou, kterou Lindner zmiňuje jako základ výchovy. Myslím si, že v dnešní době je pro společnost důležitá výchova intencionální, vedená ve škole. Je zřejmé, že Lindner svým mnohaletým bádáním, svým pohledem na věc z hlediska přirozeného, kulturního a společenského vytvořil ucelený názor na výchovu. Tento názor lze aplikovat i v současné pedagogice.

Lindner upozorňuje na to, že výchova může být omezena osudem. Je nutné říci, že lidé nemají stejnou výchovu. Právě osud jako souhrn všech vychovávajících vlivů hraje velkou roli. „Osud obmezuje výchovu v užším smyslu, an vychovává člověka sám, a to způsobem náhlým a často dosti krutým.“¹⁰¹ Mezi tyto vlivy patří fakt, že každý z nás má jiné vlohy, každý z nás má jiné postavení a každý z nás jinak subjektivně vnímá.

Podle Lindnera výchova v užším smyslu začíná s počátkem života a končí v období dospělosti, v období ukončení tělesného vzrůstu. Lindner zdůrazňuje, že je třeba začít s výchovou co nejdříve. Lindner rozdělil období výchovy na tři sedmileté cykly – dětství, pacholetství, jinošství či panenství. K těmto třem obdobím můžeme přiřadit tři období psychologického vývoje – nazírání či percepce pomocí smyslu, sbírání či pořádání pomocí paměti a zpracování či přemýšlení pomocí rozumu. S tímto souvisí tři formy výchovy: dům, škola a život. (Lindner, 1888)

Lindner pedagogiku (vychovatelství) dělil na pedagogiku v užším smyslu, což je nauka o vedení, a na didaktiku, což je nauka o vyučování. Vyučování má daleko užší

¹⁰⁰ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 31-32

¹⁰¹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 33

význam než vychování.

U výchovy je důležité se držet dalších pojmů – podmět, jenž se vychovává, účel, k němuž se vychovává, způsob, jakým se vychovává, poměry místa a osob, za jakých výchova se děje. To znamená, že hledáme odpověď na otázky – kdo, bude vychováván?, k čemu bude vychováván?, jak bude vychováván? a kde bude vychováván?

Podle těchto otázek pak Lindner sestavil hlavy pedagogiky:

- paedagogickou dietetiku a psychologii jako nauku o podmětu,
- paedagogickou teleologii jako nauku o účelu výchovy,
- paedagogickou metodologii jako nauku o způsobu výchovy,
- paedagogické tvarosloví.

Tyto čtyři hlavy jsou také obsahem spisu *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*, které budu dále rozebírat.

V kapitole Základní pojmy nám Lindner krásně rozebral a popsal problematiku vývoje jedince a problematiku výchovy. Opravdu Lindner například v popisu výchovy jasně ukazuje, proč jeho poslední nedokončené dílo má v názvu nauku o vývoji přirozeném, kulturním a mravním. Nádherně Lindner postupuje od přírody, přes kulturu, společnost až k výchově ve škole.

6.5 Kniha třetí – Paedagogická dietetika a psychologie

V této části se Lindner věnoval paedagogické antropologii, do které zahrnul paedagogickou dietetiku a psychologii. V předchozí kapitole jsem uvedl pojmy, které se váží k výchově. Jedním z pojmů byl podmět, který bude vychováván. Kdo bude vychováván? Odpovědí je, že vychováván bude člověk, člověk nedospělý. Vývoj a výchova po stránce tělesné se nazývá vzrůst, po stránce duševní vzdělání. Z toho důvodu právě rozlišil Lindner paedagogickou antropologii na paedagogickou dietetiku a psychologii.

Dietetika je praktická nauka, teoretický podklad jí dává fyziologie. Psychologie je teoretická nauka, která se zajímá o člověka již vyvinutého. O vývoj člověka se stará praktická nauka psychagogika.

Paedagogická dietetika používá dva základní pojmy – tělesné zdraví a tělesnou

způsobilost. Co se týká tělesného zdraví, jedná se především z pohledu dietetiky o ošetřování, péči, ochranu a podporu. Tělesná způsobilost je podle Lindnera dosažena fyziologickým útlakem a výcvikem. Lindner v zápětí upozorňuje na potřebu odpočinku, spánku a otužování. „Paedagogická dietetika dosahuje svého vrcholu povšechným výcvikem těla, jenž směřuje k tomu, aby tělo stalo se dovedným a službovolným vykonavatelem vůle duchové.“¹⁰²

Lindner při této příležitosti vyzdvihuje úlohu vědeckého zdravotnictví a hygieny, protože člověk se stále více a více odlučuje od přírody, která mu dokázala sama poskytnout hygienické a zdravotnické potřeby.

Potřeba tělesného výcviku a s tím související hygiena a otužování jsou aktuální i v dnešní době. Domnívám se, že vlivem počítačů, internetu a sedavých koníčků dnešní děti a mládež nemají chuť ani vůli pro pohyb a sportovní vyžití. A to se raději nezmiňují o patologických jevech jako jsou alkohol nebo drogy.

Dostáváme se nyní k paedagogické psychologii. Je to nauka o přirozeném vývoji vědomí, je to psychologie z hlediska pedagogického. Můžeme ji také nazvat praktickou psychologií.

V paedagogické psychologii se Lindner věnuje psychologickým aspektům růstu jedince. § 26 se nazývá Letora. Musím se přiznat, že tento termín jsem slyšel poprvé v životě. Letora znamená temperament, znamená trvalou náladu nervstva. Lindner rozeznává klasické členění temperamentu – letora cholericá, flegmatická, sangvinická a melancholická. V tomto paragrafu také Lindner zmiňuje zvláštní vlohy duševní a vlohy nadání. Zvláštní vlohy duševní se cvičením zdokonalují a uchovávají se. Vlohy nadání nemá každý jedinec stejné, někdo je šikovný na manuální práci, někdo jiný je zase šikovný na jinou činnost.

„Psychologie učí, že se představy sdružují a vybavují. Sdružení děje se v tlumech a řadách...Sdružení nabývá pevnosti, reprodukce bezpečnosti a rychlosti tím více, čím častěji představy na vědomí pospolu byly, ať již současně, ať posloupně.“¹⁰³ Opakováním

¹⁰² LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 47

¹⁰³ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 52

jsou tyto řady pevnější a utkvělejší. Tím se zakládá učení napaměť, návyk a cvik.

Lindner dále v paedagogické antropologii rozebírá další psychologické pojmy: pozornost, appercepci (osvojování), vývoj mluvy a vývoj mysli.

Pozornost je podle Lindnera počátkem vzdělávání a opakem je roztržitost. Pozornosti se člověk zdokonaluje cvičením a navykáním.

Appercepce neboli osvojování je velmi důležitá. Díky ní dochází u jednotlivce ke vzdělávání. „Ta jeví se spojováním, spodobováním a ustředováním mysli v jistých úhlavních, vládnoucích představách. Appercepce či osvojování jest vnímání představ nových za spolupůsobení představ již dříve nabytých.“¹⁰⁴ Osvojování nejdříve probíhá u pozornosti, má vliv na utváření paměti a na appercepci se zakládá také rozumnost. Appercepce je děj, při kterém si postupným zdokonalováním a přibíráním dalších představ osvojujeme duševní stránku lidského těla.

Mluva má velký význam ve vývoji jednotlivce. Mluva nám umožňuje přiřazovat jednotlivým představám, jednotlivým předmětům názvy a význam. Lindner v § 30 názorně popisuje jednotlivé stupně vývoje mluvy. „Při vývoji mluvy sluší pak rozeznávati tyto stupně: 1. Dítě nazírá na věc, na př. na páva. 2. Dítě slyší slovo „páv“. 3. Dítě napodobuje dotčené slovo. 4. Dítě obrací toto slovo ke všem předmětům, jež vypadají jako páv a pochopuje tím jeho význam...Názvy vztahují se tedy původně ku konkrétním předmětům – „tento páv“ – a nepomýšlí se ještě na obecné znaky, jimiž dotčený pojem sobě představujeme. Teprve později, když totéž jméno několika předmětům téže třídy přiloženo, počínáme uznamenávati, že tyto předměty v jistých vlastnostech, vztazích se shodují, a dospíváme takto k obecnému pojmu toho kterého předmětu, na př. „páva“.“¹⁰⁵

Nyní se dostáváme k vývoji mysli. Mysl naproti mluvě je subjektivní. Mysl zahrnuje city a snahy, bez kterých by člověk zůstal chladný a prázdný. Lindner při vzdělání mysli dbal především na to, aby se mysl ustálila, aby mysl nezakrněla na dětských představách. To je úkolem pedagogické vlády, to je úkolem pedagoga. Dále Lindner upozorňuje na to, aby mysl neutkvěla pouze na sobeckosti, ale aby jedinec byl soucitný.

¹⁰⁴ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 57

¹⁰⁵ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 60

K tomuto jedinec dojde procesem vychovávání. Dále by mysl neměla sklouznout do krajnosti, mysl by měla být vyvážená. V poslední řadě Lindner říká, že se mysl musí věnovat také vyšším citům jako je krásno, dobro, pravda. Tady se ukazuje, jak Lindner dbal nejen na rozumovou stránku, ale také na stránku estetickou a etickou.

V této části jsme mohli dobře vidět, jak si Lindner představuje vývoj člověka po stránce tělesné, duchové a duševní. Zaměřuje se skutečně na všechny stránky lidského těla. Zajímá se o tu hmotnou, hmatatelnou část a samozřejmě také o tu vnitřní, neviditelnou, duševní stránku. Tato část je více zaměřena do oblasti psychologických pojmů, ale samozřejmě s odkazem na výchovu jedince.

6.6 Kniha čtvrtá – Účely výchovy

Tato část je též nazvaná Teleologie paedagogická. Dá nám odpověď na otázku proč vlastně vychovávat? Lindner vidí účel výchovy ve dvou stanoviskách – vzhledem k formě a vzhledem k obsahu či věci.

Formálním účelem výchovy je samostatnost jedince. Z toho také plyne formální zásada výchovy: „Vychovávej chovance tak, aby mohl jedenkrát státi se svým vlastním vychovatelem.“¹⁰⁶

Během výchovy by tedy člověk měl přebrat úlohu vychovatelovu a měl by být odkázán především na svoji vlastní výchovu, na svoji sebevýchovu. Ale k tomuto kroku je potřeba dojít výchovou.

Věcným nebo obsahovým účelem výchovy je to, aby se člověk prostřednictvím výchovy stal členem společnosti, aby získal všechny dovednosti a schopnosti. K tomu slouží věcná zásada výchovy: „Vychovávej chovance tak, aby stana se samostatným, svého ustanovení dosáhl.“¹⁰⁷

Lindner tyto dva účely výchovy chápe jako určitý základ pro člověka. Není to ovšem úplný výčet. Je to určitá cesta, která by měla dovést daného člověka k cíli. A tím je dospělost a s ním spojené další kroky jako je zaměstnání či povolání. Výchovou by se

¹⁰⁶ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 65

¹⁰⁷ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 65

chovanec měl stát člověkem. To je určitý pedagogický ideál, kterého bychom měli ve výchově dosáhnout.

S tím souvisí mravní ideál. Cílem výchovy má být také výchova mravnosti. Výchova by měla jedinci říci, jak se má chovat, co je vhodné a co naopak vhodné není. Zde se pedagogika musí opřít především o etiku. „Konkrétní a zároveň subjektivní útvar mravnosti, osobnosti jednotníkovou po celý běh života jednotně provedený jest charakter, jenž se však nedá vpraviti do člověka žádným vnějším učením nebo cvičením, poněvač jest výronem celé osobnosti lidské, volně se jevící. Tento charakter musí ovšem býti mravným, t. j. na základě mravnosti zbudovaným.“¹⁰⁸ Účelem výchovy je nastavit takové podmínky, aby se mohl tento charakter dále rozvíjet.

Je zcela zřejmé, že Lindner ve svém pojetí výchovy byl velkým zastáncem mravnosti a etického chování. To se snažil také vštípit svým žákům. Nevím, zda současné pojetí pedagogiky je založeno na mravnosti a etice. Ale když se podívám, jaké hodnoty jsou v naší společnosti na prvních místech, rozhodně nevede mravnost či etické chování. Z toho důvodu se domnívám, že ani současné školství není vedeno tímto směrem. Ono ani vedeno takto být nemůže, když všude kolem nás se mluví o korupci, lži a nenávisti. To rozhodně nejsou ideály mravního charakteru.

Lindner se v otázce mravnosti plně inspiroval Herbartem, který vidí podstatu mravnosti v pěti praktických ideách, které mají ovládat člověka, ale také vychovatele při výchově. „Praktické ideje zakládají se na poměrech chtění, jež provázeny jsou soudy naprosté záliby, po případě naprosté nelibosti, a propůjčují nejen chtění samému, nýbrž i nositeli jeho, t. j. osobnosti jednotlivcově, člověku, naprostou hodnotu, po případě naprostou zavržitelnost, které se nikdo nemůže vyhnouti.“¹⁰⁹

Praktické ideje podle Herbarta a podle Lindnera:

- svědomitost – ukládá výchově zřetel k poslušnosti,
- dokonalost – ukládá výchově zřetel ke vzdělání, aby chovanec

¹⁰⁸ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 67

¹⁰⁹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 71

dospěl k nějakému povolání,

- blahovolnost – odkazuje jedince ke společnosti, blahovlnný je ten,
kdo druhému přeje,
- právo – je to zdroj lásky k vlasti, poctivosti a věrnosti,
- spravedlnost – kdo udělá nějaký zločin, měl by být společností
potrestán, naopak kdo udělá nějaký dobrý počin, měl
by být brán s vděčností.

„Praktické ideje vedou ke čtyřem podřaděným účelům a ke čtyřem metodám výchovy, a to: 1. k samostatnosti, pomocí metody paedagogické vlády; 2. ku vzdělávání, pomocí metody vyučování; 3. k šlechetnému smýšlení prostředkem návodu (výchova křesťanská); 4. k správnému jednání výchovou ku charakteru.“¹¹⁰

Lindner nám v této kapitole dává odpověď na otázku, proč je důležitá výchova, proč vlastně jedince vychovávat. Proces výchovy není pouze školní výuka. Ale je to proces, při kterém se jedinec stává samostatným, kdy se jedinec stává členem společnosti. Výchova dále vychovává k mravnosti, k mravnímu ideálu. A mravní ideál by se měl ztotožnit s ideálem pedagogickým.

6.7 Kniha pátá – Prostředky a metody výchovy

V této části se Lindner zabývá pedagogickou metodologií. Lindner nejdříve v úvodu této kapitoly rozebírá dva pojmy – samovláda a pedagogická vláda. Ze samotného slova samovláda vyplývá, že se jedná o to, že si člověk vládne sám sobě, že není vázán jiným výchovným činitelem. Ale to může pouze člověk dospělý, který prošel složitým procesem výchovy. Nedospělý chovanec samovlády není schopen. Nedospělý chovanec je vychováván pod drobnohledem pedagogické vlády. „Paedagogická vláda utužuje se tím více, čím více dítě poslušnosti přivyká. Kde není poslušnosti, tu nastupuje bezvládní (anarchie), která následkem má paedagogickou hrůzovládu...Ve školách, kde učitel si nedovede zjednatí vážnosti, nebo kde nedovede udržeti paedagogické vlády, ozývají se

¹¹⁰ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 74

nejvíce hlasové o zavedení trestů tělesných.¹¹¹

Jak je všeobecně známo, Lindner byl odpůrcem tělesných trestů. Ale zase dbal na to, aby ve škole byla udržována kázeň a pořádek. Svým pedagogickým přístupem si vždy dokázal sjednat pozornost svých žáků a neměl s tímto žádný problém. Domnívám se, že právě osobnost pedagoga je nesmírně důležitá. To, jak dokáže svým přístupem navázat kontakt s žákem, s třídou, to, že si třídu získá na svoji stranu, je nesmírně důležité. Ne každý pedagog toto dokáže. Bohužel někteří pedagogové svoji práci berou vyloženě jako práci, jako prostředek své obživy. To je ale špatně. Pokud svoji práci nedělají srdcem a s láskou, tak to žáci vždycky vycítí a podle toho se tak chovají. I já ze své vlastní zkušenosti mohu říct, že to takto je. Dnes je spousta učitelů, ale pedagogů v tom pravém smyslu slova, se domnívám, je čím dál méně.

Lindner dále uvádí vychovatelské prostředky, které dělí na přímé a nepřímé. Mezi přímé prostředky patří:

- rozkaz – to, co má chovanec vykonati, z rozkazu se vyvíjejí všechny další prostředky,
- nařízení – je volnější než rozkaz, je na samostatnosti chovance, je dán cíl, ale nikoli prostředek,
- návod – vychovatel dává určité vodítko při těžším úkolu,
- pomoc – při řešení konkrétního úkolu,
- úkol, zkouška – vychovatel si ověří, jak na tom chovanec v určité věci je,
- rada – u dospívajícího chovance se rozkaz může stát radou,
- výstraha – negativní rada odpovídající zákazu,
- předpis – obecné pravidlo, rozkaz se stává pedagogickým předpisem,
- zákon – pedagogické stanovy, školní řády,

¹¹¹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 77

- prosba,
- poskytnutí a povolení – je třeba poskytnou chovancovi vše, co je pro něho prospěšné,
- odepření – je to zákaz, použije se tehdy, je-li věc pro chovance neprospěšná,
- donucení – nastupuje tehdy, když se rozkaz mívá účinkem.

Přímé výchovatelské prostředky se vztahují na vůli samu. Na druhé straně existují nepřímé výchovatelské prostředky, z nichž vůle vyrůstá. Patří sem:

- naučení – probíhá po celou dobu výchovy, nejjednodušší je školní vyučování, dalším příkladem je poučení zejména poučení mravní,
- příklad – působí mocněji než naučení, čím je více příkladů, tím lépe, z toho vyplývá veřejný příklad, ze kterého se stává mrav, rozeznáváme dále vlastní příklad vychovatele, příklad okolí, příklady historické a ideální,
- odměny a tresty – mají působit směrem k dobrému.

O aplikaci tělesných trestů jsem se zmínil výše. Nicméně je důležité se k této problematice ještě vrátit. Lindner upozorňuje na to, že jak odměny, tak tresty mají být mravního charakteru, ne hmotného. Odměna by měla následovat po vykonání něčeho dobrého a je příjemná. Na druhé straně trest je následkem zlého jednání a je nepříjemný. Lindner mluví o odměnách a trestech přírodních a umělých. Ve výchově pak existují odměny a tresty pedagogické. „Mají se dostavovati zřídka, nemá se jich nadužívat – jsou vlastně pedagogické léky... Míra odměn a trestů má býti spravedlivá.“¹¹²

Vzděláním se člověk stává dokonalým. Dokonalost je jedna z pěti praktických idejí, které zmiňuje Herbart i Lindner. K tomu je zapotřebí, aby jedinec chtěl, aby jeho chtění

¹¹² LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 83

bylo silné a mnohostranné. Tato idea má připravit chovance pro vymezený obor působnosti, kde by mohl co nejvíce vyniknout a pomocí ní se má také odstranit jednostrannost.

Idea dokonalosti společně s etikou a duchovní stránkou vede ke vzniku kulturní společnosti. Bez etiky a duchovna vzniká společnost národohospodářská, která má svoje daná pravidla – dělba práce, jednotnost zájmů, obecná konkurence a všeobecný pokrok.

Podle Lindnera by měl být člověk vychováván také k pokroku vzdělanosti: vzdělanosti časové, národnostní, společného státního příslušenství, vzdělanosti náboženství.

Jedinec by měl být dále vychováván v souladu s kulturním pokrokem. Lindner má v tomto případě na mysli, aby výchova probíhala v duchu osvětě časové (jedinec má být vychováván vědomím své doby), v duchu národním (dodržovat jazyk, tradice svého národa) a v duchu náboženských náhledů a formách místa a času. „Vůbec má tedy chovanec býti vychováván ve smyslu společenského pokroku dle výroku Kantova: „Děti mají býti vychovány přiměřeně ne přítomnému, nýbrž budoucímu lepšímu stavu pokolení lidského, t. j. přiměřeně ideám člověčenstva a jeho ustanovení“.¹¹³

V § 44 vysvětluje Lindner dva pojmy – obcování a vyučování. Oba dva tyto pojmy vedou ke vzdělání. Obcování je ovšem přirozené, na druhé straně vyučování je umělé a systematické. Obcováním máme na mysli styk se společností, častou komunikaci. Během tohoto styku se člověk vzdělává. Je to přirozené, probíhá to na základě přirozených pravidel toho, že člověk se chce sdružovat a komunikovat. Komunikovat může pomocí mluvy, která je prostředkem obcování. Obcování může probíhat ale i dalšími projevy: mimika, gesta a další.

Vyučování je jiné. Učení, jak říká Lindner učba, má svůj daný ráz, svoje pravidla, svůj systém a svoje postupy. Příjem učení není závislý na chovancovi. Obcování může chovanec přerušit, zřící se ho, ale učbu musí i přes svůj nesouhlas poslouchat, jinak samozřejmě nedojde ke vzdělanosti. Nejdůležitější při učbě je výběr učiva. Platí zde zásada, že učeň má být vzděláván k obecné vzdělanosti, ale také ke vzdělanosti budoucího

¹¹³ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 89

povolání. Učba má dva základní významy – materiální a formální. Materiální učba se vztahuje k účelům života. Formální učba pak ke složce vrozených vloh. Učba by měla v žákovi probudit také zájmy – smyslnosti, chytrosti či prospěšnosti a moudrosti. „Z pedagogického významu učby dají se odvoditi zásady, jimiž má se řídití upravení přední didaktické záhady, jež týká se výběru učiva. Především má se hleděti k oběma stránkám dokonalosti, totiž k šířce a hloubce, z nichž ona zadosť činí požadavkům povšechně lidského vzdělání, druhá pak zřetelům příštího povolání.“¹¹⁴

Dnes se nepoužívá pojem obcování. Ale z podstaty tohoto slova vyplývá, že se jedná o formu socializace. To, že jedinec získává takové dovednosti a znalosti, které ho vedou k tomu, aby se stal rovnoprávným členem společnosti. Dnes toto obcování probíhá zejména v rodině, v kolektivu kamarádů a přátel. Dnešní forma vyučování má především připravit žáka na další život. Základní škola by měla připravit žáka ke studiu na střední škole. Střední škola pro někoho znamená přípravu na vysokou školu, pro někoho ale již přípravu na budoucí povolání. Odborné vyučování by mělo žáky připravit na vstup do pracovního života. Bohužel ne vždy se stává, že člověk pracuje v tom oboru, ve kterém se vyučil nebo vzdělal.

6.8 Kniha šestá – Útvary výchovy

Tato kapitola má podnázev paedagogické tvarosloví. Lindner v této kapitole rozebírá praktickou paedagogiku. Výchova samozřejmě probíhá od narození dítěte. Ale vždy v určitém vývojovém stupni jinak. Jde především o to, kdo dítě vychovává a kde.

Prvním vychovatelem v době dětství je rodina a rodný dům. To je dáno už od přírody. Je to přirozené a jedinečné. Vždyť přece vztah matka-dítě je vůbec první sociální interakcí narozeného jedince.

Druhé období vývoje jedince nazývá Lindner pacholetství. V tomto stádiu dítě začíná chodit do školy a nastupuje školní výchova. Nicméně stále zůstává i výchova domácí. Na dítě ovšem kromě rodičů působí také učitelé, spolužáci a třídní kolektiv.

Následuje období jinošské, které nastupuje v době počínající dospělosti. Zde se již jedinec ocitá ve společnosti a nastupuje ústup vychovatele a větší samostatnost studenta.

¹¹⁴ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 93

Mluvíme o výchově životem. Linder upozorňuje na to, že se často toto období zanedbává a to se může projevit v dalších letech.

Podobný názor mám i já. Myslím si, že období začínající dospělosti je u jedince velice ošemetné. Rozhoduje se o tom, jaké uplatnění bude mít v budoucím životě. Ale také na něho kromě vlivů školy působí vlivy okolí, vlivy vrstevníků, různých part a s tím spojená nová dobrodružství. Myslím si, že je to takové období zlomu. Někteří vytrvají a dosáhnou svých cílů, někteří bohužel sklouznou s partou a další vzdělání je pro ně bezpředmětné. Ale zde si myslím, že je také důležitá role rodičů, jak se k tomu postaví. Ale samozřejmě prvořadý je sám jedinec, který se rozhodne. Vše ostatní jsou pouze vlivy, které ho nějakým způsobem ovlivňují. Možná na to, aby se rozhodl správně, má vliv předchozí výchova.

„Vychování rodinné jest nedílné, výhradné, vychování školní a životní kráčejí s ním a mezi sebou pospolu, navzájem se určující a obmezující.“¹¹⁵

Lindner dále rozebírá jednotlivá místa výchovy. Rodina musí podle něho mít, aby správně vychovávala své potomky, tyto znaky:

- usjednocenost', ustředěnost' a poměrná jednoduchost',
- uzavřený kruh názorů jako základ a měřítko všeho potomního
pojímání světového,
- těsné přilnutí osob na základě stejného původu a společných zájmů,
- láska a auktorita, která je zastoupena matkou a otcem.

Tomuto vymezení odpovídá dnešní pojem funkce rodiny. Když některá z funkcí chybí, stává se rodina problémová, dysfunkční nebo dokonce afunkční. Podle jednotlivých typů jsou pak narušeny základní socializační procesy a výchova jedince. Domnívám se, že pokud by chyběla některá výše uvedená podmínka Lindnerovy rodiny, také by docházelo k poruchám výchovy.

Na to také Lindner upozornil. A nabízí řešení v podobě domácího učitele, který by měl pomoci zejména při učbě.

¹¹⁵ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 105

Pokud selže rodina i domácí učitel nastupuje výchova v alumnátu – v ústavu. Ta má svoje výhody, ale především svoje nevýhody. Proto Lindner vyzývá, aby to byla opravdu až ta poslední možnost, jak dítě vychovávat. „V čem se ústav rodině nijak nemůže vyrovnati, jest přirozená láska, která rodinný život proniká a všem prostředkům vychovatelským větší účinnosti dodává.“¹¹⁶ Výhodu spatřuje Lindner ve větší důslednosti a v pedagogické obezřetnosti. Jan Amos Komenský úplně zavrhoval ústavy a označoval je za protinárodní, nemravné a protiobčanské.

Dalším místem, kde dochází k výchově je škola. Když řekneme vzdělání, tak se každému vybaví právě vzpomínka na školní léta. Asociace vzdělání a škola je naprosto přirozená. „Základní myšlenkou jest zde společná výchova celé hromady chovanců nepřímou cestou vyučování, t. j. pěstováním oboru myšlenkového na základě zvláštní organisace práce vychovatelské.“¹¹⁷ Školní výchova na rozdíl od té rodinné je svázána pevným řádem a společenským pořádkem. Také osobní nároky jednotlivců se musí podřídit ostatním členům. Škola je ale především místem, kde se žák připravuje na vstup do opravdového života.

Prostředkem výchovy ve škole je podle Lindnera:

- vyučování,
- školní kázeň,
- učitel,
- spolužáci.

Vyučování chápe Lindner jako zaměstnání a jako duševní zaměstnání, které vychovává žáka pozornosti, cvičí jeho názornost a představitost, rozum, paměť, obrazivost, vyšší citivost a vůli, budí v něm mnohostrannost, obrací představy k vyššímu a svým učivem slouží přímo k účelům výchování. Z vyučování vychází tzv. duševní kázeň. (Lindner, 1888)

Dále škola vychovává školní kázní, která má udržet ve škole vnější i vnitřní

¹¹⁶ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 110

¹¹⁷ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 112

pořádek. Vnější kázní rozumí Lindner pravidelnou školní docházku, dobré chování během studia a ve škole a zákonné chování mimo školu. Vnitřní pořádek tvoří pozornost ve škole a pilná domácí příprava. „Hlavním pravidlem k zachování školní kázně budiž, aby učitel ustavičně ku všem žákům celé třídy dohlížel a je zaměstnával.“¹¹⁸

Třetím výchovným činitelem ve škole je sám učitel. Učitel je třetím konkrétním vychovatelem po matce a otci. Ale teprve učitel by měl být tou autoritou, která nebude svázána subjektivní zbarveností. Důležité je, aby si učitel udržel svoji autoritu. „Slovo takového učitele jest žáku posvátné; jeho úsudek jest proň rozhodujícím, jeho pochvala jde mu nade všecko.“¹¹⁹ Důležité je, aby autorita učitele byla přirozená, ne nějak uměle navozovaná, protože dítě by tuto přetvářku brzy poznalo.

Posledním výchovným činitelem jsou spolužáci. Mezi spolužáky vzniká sociální skupina – školní třída. Ta se vyznačuje určitými prvky – stejný věk, stejný cíl, společná výchova. Třída ovšem je plná individualit. Tato individualita je způsobena rozdílnou rodinnou výchovou nebo rozdílným sociálním postavením dítěte.

Můžeme říci, že dnešní škola působí na dítě v podobném duchu, který naznačuje Lindner. Je jasné, že největším výchovným činitelem je samotné vyučování. Prostřednictvím něho získává žák nové vědomosti, znalosti a dovednosti. Škola ho prostřednictvím vyučování zdokonaluje v různých oblastech. Podle mého názoru druhým nejvýznamnějším výchovným činitelem je osobnost učitele. Ta je velmi důležitá a může hrát významnou roli například při výběru další školy nebo směřování žáka v budoucím životě. Učitel může být pro své žáky pozitivním, ale i negativním příkladem. O tom jsem se již jednou v této práci zmínil. Na žáka určitě působí také školní prostředí, školní třída a spolužáci. Tato nová sociální interakce je zcela něco jiného než rodinné soužití. Co se týká školní kázně, nevím, zda je výchovným činitelem v dnešní době. Považuji za automatické, že v dnešní době děti chodí do školy, že se chovají slušně, že jsou hezky ustrojeni. Pokud tomu tak není, je pravděpodobné, že v žakově rodině se vyskytují nějaké poruchy nebo patologické jevy.

Lindner se v této části zmiňuje také o tom, že školství by mělo být organizováno

¹¹⁸ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 114

¹¹⁹ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 116

a mělo by být rozvrženo na jednotlivé typy škol (obecné, střední, vyšší, odborné, pro potřeby různého pohlaví a stáří). Lindner se domnívá, že škola musí spolupracovat s rodinou, obcí, státem a s církví. Lindner se zaměřuje také na otázku materiální a věcnou. Je potěšen stavem školních budov.

Domnívám se, že organizace školství v dnešní době je na dobré úrovni. Je zajímavé sledovat, jak Lindner v tehdejší době dbal na otázku spolupráce rodiny, obcí a dalších institucí se školou. Vždyť dnes tuto spolupráci zajišťují například sdružení rodičů při základní škole. Zřizovatelem škol jsou obce, kraje. Existují i církevní školy. To vše již v 19. století Lindner vyžadoval.

Na správnou organizaci školství a školy by měla dohlížet školní dohlídka. Měla by existovat školní inspekce.

Školní inspekce patří i dnes k součásti školního systému. I v tomto případě Lindner přispěl k rozvoji školství.

Na závěr této kapitoly a spisu vůbec se Lindner věnuje výchování vázanému a volnému. Výchování vázané probíhá v uzavřeném kruhu, tedy jedná se o výchovu rodinnou, školní nebo ústavní. Výchování volné probíhá ve společnosti, je to výchování životem. Obě formy výchování se liší svojí přísností, to vázané je přísnější.

6.9 Závěrečné shrnutí

Lindnerovo poslední životní dílo *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním* patří svým obsahem ke klenotům pedagogické tvorby 19. století. Ovšem svými nadčasovými myšlenkami má tento spis svůj význam a svoje místo také v následujících letech. Je to dílo podle mého názoru v mnoha myšlenkách stále živé a aplikovatelné pro současnou pedagogickou praxi. Je to dílo, které v sobě spojuje řadu společenských věd. Obsahuje myšlenky pedagogické, psychologické, etické a sociologické.

Je to také dílo, ve kterém je zcela patrné, že Lindner může být a po právu také je, považován za zakladatele sociální pedagogiky u nás.

„Toto dílo znamená epochu v paedagogice novodobé, neboť uvádí do výchovy

nové živly, které jednak podporují a prohlubují vědecké založení pedagogiky, jednak připravují mnohoslibný obrat v bezprostřední praxi výchovatele a vyučovatelské.“¹²⁰

O významu tohoto díla svědčí také fakt, že se na něho zaměřili další pedagogové, například Josef Úlehla nebo Jan Mrazík. Rozboru knihy se také věnoval například Josef Novák ve svém spisu G.A.Lindner.

¹²⁰ LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888, s. 124

ZÁVĚR

Svoji bakalářskou práci jsem zaměřil na prozkoumání života, díla a myšlenek českého pedagoga Gustava Adolfa Lindnera. Lindner nebyl pouze vynikajícím pedagogem, jeho vědecký záběr byl daleko širší. Na základech filozofických se věnoval otázkám sociologie, psychologie a etiky.

To je také patrné z jeho nejznámějšího díla *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Tomuto dílu jsem zaměřil svoji největší pozornost a detailně jsem ho rozebíral. Již ze samotného názvu je patrné, že pedagogika musí být doplněna dalšími vědními obory. Zcela jasné místo v tomto duchu zaujímá sociologie. Z tohoto důvodu je pokládán Gustav Adolf Lindner za průkopníka a zakladatele české sociální pedagogiky. Sám Lindner ovšem položil pouze základy pro rozvoj této disciplíny pedagogiky.

Gustav Adolf Lindner považoval sociologii za první pomocnou vědu pro pedagogiku. Sociologie podle Lindnera má pedagogice pomoci ve složitých vztazích jedince a společnosti. Lindner říkal, že společnost jako celek je výchovným činitelem a vzdělanost je také dílem společnosti. Lindner zdůrazňoval důležitost společnosti pro výchování. Měl na mysli výchovu sociální. Sociální výchova má za úkol vychovávat charaktery, kterými se společnost bude měnit. Tak se naše společnost stane mravně lepší, protože bude vyrůstat v lepším prostředí. „Výchova k mravnosti, mravnost pak je nejvlastnějším a nejzákladnějším problémem sociální otázky a všeho pokroku.“¹²¹ Podle Lindnera úkolem sociální pedagogiky je vychovávat celek. Tímto můžeme říci, že Gustav Adolf Lindner je skutečně právem považován za zakladatele české sociální pedagogiky. Byl to totiž on, kdo jako první poukázal na souvislost pedagogiky a sociologie.

Lindnerovy myšlenky byly ovlivněny především Komenským, Herbartem, Spencerem nebo Darwinem. Na druhé straně Lindner dokázal ovlivnit celou řadu pedagogů, kteří se věnovali jeho odkazu. Domnívám se, že je důležité zmínit především Josefa Kliku, díky kterému mohla vyjít slavná *Paedagogika*. Ale jeho odkazu se věnovali i další odborníci – Josef Cach, Josef Novák nebo Jan Uher.

¹²¹ UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923, s. 83

I přes to, že většina lidí nezná osobnost Gustava Adolfa Lindnera, jsem přesvědčen, že jeho dílo a odkaz mají v dnešní době svoje místo v naší společnosti. Ztotožnuji se s názorem, který uvádí Josef Novák v závěru spisu G. A. Lindner. „Myšlenky Lindnerovy ovšem nejsou mrtvy, ještě dnes jsme se plně nevyrovnali s proudy, které ovlivňovaly 19. století. Velmi často, při sledování různých problémů zpět k jejich vznikům, přecházíme přes Lindnera. Uvědomujeme si při tom hloubku jeho ducha, který dovedl tolik soustředit a jehož tragedií bylo, že mu osud vyměřil krátký čas, v němž nestačil přesvědčivě vybřednout z eklekticismu a vyslovit svůj vlastní, původní názor.“¹²²

Není možné, aby v tak krátkém rozsahu této práce bylo rozebráno celé Lindnerovo dílo. Myslím si, že hlubší rozbor by si zasloužilo i další Lindnerovo dílo. Bylo by jistě také zajímavé se zaměřit na jinou oblast Lindnerova vědeckého bádání. Tyto náměty mohou být inspirací pro další práce s Lindnerovou tematikou.

¹²² NOVÁK, Josef. *G. A. Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941, s. 66

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie a knihy

CACH, Josef. *Gustav Adolf Lindner: život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1990, 139 s. ISBN 80-706-6345-6

CACH, Josef a Karel DVOŘÁK. *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

CIPRO, Miroslav. *Galerie světových pedagogů: encyklopedie Prameny výchovy: Druhý svazek, Devatenácté století*. Praha: M.Cipro, 2002.

CIPRO, Miroslav. *Slovník pedagogů*. 1. vyd. Praha: M. Cipro, 2001, 552 s. ISBN 80-238-6334-7

JŮZL, Miloslav. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010.

KLIKA, Josef. *Gustav Adolf Lindner: nástin jeho života a působení*. Velké Meziříčí: Šašek, 1884.

KRÁL, Josef. *Studie o G. A. Lindnerovi*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského, 1930.

KRUMPHOLC, Josef. *Lindnerův ideál národního učitele*. Zábřeh: Společenská knihtiskárna, 1912.

LINDNER, Gustav Adolf. *Drobné články paedagogické a psychologické*. Velké Meziříčí: F. Bayer, 1885.

LINDNER, Gustav Adolf. *Obecné vychovatelství: pro ústavy ku vzdělání učitelův a učitelek*. 8. nezměněné vydání. Vídeň: A. Pichler vdova a syn, 1909.

LINDNER, Gustav Adolf a Josef KRÁL. *Myšlenky k psychologii společnosti jako základ společenské vědy: O utajených představách*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1929.

LINDNER, Gustav Adolf. *Obecné vyučování: Pro ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek*. 11. nezměněné vydání. Vídeň: A. Pichler vdova a syn, 1918.

LINDNER, Gustav Adolf. *Paedagogika na základě nauky o vývoji přirozeném, kulturním a mravním*. Roudnice n. L.: Knihkupectví A. Mareše, 1888.

LINDNER, Gustav Adolf. *Učebnice psychologie zkušební pro školy střední a ústavy učitelské*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1882.

LINDNER, Gustav Adolf. *Všeobecné vyučování: učební text pro ústavy ku vzdělání učitelů a učitelek*. Vídeň: A. Pichlera vdova a syn, 1878.

LINDNER, Gustav Adolf a Josef KRÁL. *Záhada štěstí: Psychologická zkoumání o lidské blaženosti*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1931.

LINDNER, Gustav Adolf. *Život J.A.Komenského*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1878.

NOVÁK, Josef. G. A. *Lindner*. Praha: Česká grafická unie a.s., 1941.

PODLAHOVÁ, Libuše. *100 osobností pedagogiky a školství v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 254 p. ISBN 80-244-0313-7.

UHER, Jan. *Gustav Adolf Lindner ve světle svých deníků*. Praha: Dědictví Komenského, 1928.

UHER, Jan. *Myšlenkové dílo Lindnerovo*. Praha: Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze, společnost s r.o., 1923.

Internetové zdroje:

Gustav Adolf Lindner. www.cs.wikipedia.org/ [online]. [2014-03-17].

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Gustav_Adolf_Lindner

Gustav Adolf Lindner. [Www.leccos.com](http://www.leccos.com) [online]. [2014-04-05].

Dostupné z: <http://leccos.com/index.php/clanky/lindner-gustav-adolf>

Gustav Adolf Lindner. [Www.phil.muni.cz](http://www.phil.muni.cz) [online]. [2014-04-10].

Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/lindnr.html>

MORKES, František. *Gustav Adolf Lindner* www.clanky.rvp.cz [online]. [2014-04-11].

Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/PO/1081/GUSTAV-ADOLF-LINDNER-1828---1887.html/>